

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Om sättet att tillhopa gå

– en kvalitativ studie om ungdomars tankar kring sex och relationer

Socionomprogrammet

C-*uppsats* Vårterminen 2008

Författare: Kristin Blom, Anna Nolgren och Lina Wallberg

Handledare: Kristian Daneback

Abstract

Title: Om sättet att tillhoppa gå-en kvalitativ studie om ungdomars tankar kring sex och relationer

Authors: Kristin Blom, Anna Nolgren and Lina Wallberg

Key words : youth* gender* sexuality* sex education*

Nyckelord: ungdom* genus* sexualitet* sex- och samlevnadsundervisning*

Young people of today have a much wider access to information on sex and relationships, and they receive this information from a variety of different sources. This information can sometimes paint a diverse and inconsistent picture. School constitutes one of these sources, and one of the few places where young people can discuss and reflect on these issues together with their peers as well as adults. The purpose of this essay is to gain insight on what adolescents between the age of 15 to 18 think about sex and relationships and their thoughts about sex education in school. It's a qualitative study based on discussions with adolescents divided in four focus groups, two groups of girls and two groups of boys. This method yielded a body of empirical material that was later analyzed from a sociological starting point and gender perspective. We used John Gagnon and William Simon's theories regarding sexual scripts, in which society's views on sexuality and what kind of sexual behavior is accepted, is discussed. We also used Zygmunt Bauman's theories on "the liquid society". Bauman discusses issues regarding the modern consumer society and sexuality, and states that even relationships are an article of consumption. The essay will show that the participants consider sex and relationships to be important and interesting matters, and believe that the amount of education in school regarding these issues isn't enough. Past positive experiences in their contact with adults have given some a sense of confidence when talking openly about sex, but they were ambivalent in their views on relationships. Sex without love is relatively accepted but the final goal is still a lifelong, monogamous relationship. Also, the accepted sexual behavior is different for girls and boys. A majority of the results in our study are in accordance with previous research.

Tack

Först och främst vill vi tacka de ungdomar som så generöst gav oss av sin tid för de samtal som ligger till grund för denna uppsats, utan er hade denna uppsats inte varit möjlig att genomföra. Dessutom vill vi tacka de professionella som avsatte tid för intervjuer och de anställda på fritidsgårdarna och lärare som hjälpte oss att få kontakt med ungdomarna. Vi vill även tacka vår handledare Kristian Daneback för bra vägledning och idéer samt Lasse, Max och Miriam för emotionellt stöd och teknisk support!

Förord

Under våren 2007 deltog en av oss i projektet Unga möter unga, som Institutionen för socialt arbete genomför ihop med ungdomsmottagningen i centrum. Detta projekt vänder sig till socionomstudenter som är under 25 år och som under sin praktiktermin är intresserade av att gå ut till gymnasieskolor och prata med elever om sex, relationer och känslor. Under samtalen med eleverna ställdes frågan vad de tyckte om sex- och samlevnadsundervisningen i skolan för att få en uppfattning om vad de ansåg var bra med den och inte. Då framkom att sättet man höll sex- och samlevnadsundervisningen på inte verkade ha förändrats under de cirka tio åren som gått sedan deltagarna i Unga möter unga lämnade högstadiet och att ungdomarna var relativt missnöjda med hur det var upplagt. Undervisningen fick inte mycket plats under högstadiet och det som togs upp hade alltför stort fokus på det biologiska och kroppsliga. De flesta av ungdomarna verkade ha ett stort behov av att få prata med någon och då den första blygheten lagt sig var det ganska lätt att få igång en diskussion i grupperna om sex, relationer, känslor, könsroller och förväntningar.

När valet av uppsatsområde skulle göras hade vi detta i åtanke. Vi började då även att diskutera sinsemellan våra upplevelser av sexualundervisningen och upptäckte att de var ganska likartade. Sexualundervisningen var något som ingen av oss hade så stort minne av och det vi mindes hade inte satt så djupa spår i oss. Minnet av en nervös biologilärare som besvärat pratade om mäns och kvinnors könsorgan samt hur barn blir till var dock ett minne som vi alla tre delade. Vi saknade alla något om det som man funderade över mest som ungdom, hur relationer fungerar, vad som är normalt och inte, sin sexualitet¹ och vad alla dessa känslor man har är. Ungdomar idag har säkerligen alla de frågor och funderingar som vi hade och även samma problem med till vem man ska vända sig med dessa.

Med minnet av vad ungdomarna ifrån Unga möter unga sagt om situationen idag kändes det som att skolan behövde en rejäl omstrukturering av sin sex- och samlevnadsundervisning och hade behövt det en längre tid. Vi ansåg att detta skulle vara intressant att diskutera vidare med fler ungdomar.

¹Vi använder oss av Världshälsoorganisationens definition på sexualitet. De menar att sexualitet är ett grundbehov hos människan. *"Den finns i energin som driver oss att söka kärlek, kontakt, värme och närhet; den uttrycks i vårt sätt att känna och väcka känslor samt att röra vid varandra. Sexualiteten påverkar tankar, känslor, handlingar och gensvar och därigenom vår psykiska och fysiska hälsa"*. (www.ne.se)

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	3
2 TIDIGARE FORSKNING	4
2.1 HISTORISK TILLBAKABLICK.....	4
2.2 UNGDOMAR OCH SEXUALITET	6
Genusperspektiv	7
2.3 SEX- OCH SAMLEVNADSUNDERVISNINGEN	8
Lärarnas uppfattning.....	8
Elevernas uppfattning	8
2.4 UNGDOMARS RELATIONER	9
2.5 SAMMANFATTNING	10
3 TEORETISKA PERSPEKTIV OCH UTGÅNGSPUNKTER.....	11
3.1 VAL AV TEORIER	11
3.2 SEXUALITET OCH RELATIONER.....	11
Sexuella skript	11
Kärleksideologin.....	12
Flytande kärlek	13
3.3 GENUS OCH HETERONORMATIVITET	14
Den heterosexuella matrisen.....	14
Hegemonisk maskulinitet	15
3.4 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION AV VALDA TEORIER.....	16
4 METOD OCH GENOMFÖRANDE	18
4.1 METODVAL	18
4.2 VAL AV DATAINSAMLINGSMETOD	18
4.3 POPULATION OCH URVAL	18
4.4 GENOMFÖRANDE.....	19
4.5 OM REKRYTERINGEN TILL FOKUSGRUPPSINTERVJUerna	21
4.6 ATT PRATA OM SEXUALITET I GRUPP	21
4.7 ANALYSMETOD	22
4.8 RELIABILITET, VALIDITET OCH GENERALISERBARHET	23
4.9 ETIK	24
5 RESULTAT OCH ANALYS AV FOKUSGRUPPSINTERVJUER.....	25
5.1 DET UPPLEVDA BEHOVET AV SEX- OCH SAMLEVNADSUNDERVISNING.....	25
5.2 SEX OCH RELATIONER	27
Ambivalens.....	27
Är gräset alltid grönare på andra sidan?	29
Players och golddiggers.....	31
Att prata om sex.....	31
5.3 GENUS.....	32
Porr och intresset för sex	32
Tuffa kontra töntiga killar.....	34
Pliktsex	35
Omogna killar är tjejers ansvar?	36
5.4 HETERONORMATIVITET	37
Homosocialitet eller homosexualitet	37
Hur blir man heterosexuell?	39
5.5 VUXENKONTAKTER.....	40
6 SLUTSATS	43
6.1 REFLEKTION.....	45
6.2 FRÅGOR TILL VIDARE FORSKNING	46
7 KÄLLFÖRTECKNING	48
7.1 LITTERATURKÄLLOR	48

7.2 INTERNETKÄLLOR	49
BILAGA 1 INTERVJUGUIDE.....	50

1 Inledning

”Mannen blir uphåtsad och rörd av stark begärelse och åtrå efter coitus; ty han brinner av längtan efter kvinnans omfammande, hwilket härrörer av gentura eller semen, ty det smäller och lika som gåser och denna gäsning är den som retar och stimulerar testicularnes och scrotus musslor eller seno, så att testes som äro i scroto drages uppföre, i det stället at det förr hängde nederåt och scrotum rynkes ihop då det förr var slakt; när de på et sådant sätt blifwit stimulerade, då blifwer testiculus Rak och stel, och således kan finna vägen in til fru Venus genom förmaket vulva. Qwinfolkens tillstånd svarar ock emot manfolkens, ty hos dem upwäckes och nästan en lika gäsning och rörelse i blodet, fast dock ej deras lemmar blir hårda som på manfolken utan slaka, blöta, lena och lösa ock det som förr war tort, blir nu wåtaktigt af en tillflytande wätska, hwarigenom gångarna till innandömet blifwer lättare, så at den tillkommande resande gästen desto begärligare kan fullborda sin resa. Utaf denne tillflytande wätska blifwer de manwuxna kåtaktigare och uphåtsas til okyska tankar nästan på samma sätt som en hafwande qwinna at när maten kommer på bordet upwäckes dess appetit ännu starkare och samma appetit kunna wåra Fruntimmer understundom känna, när de något kärligare samtala med sine älskare”.

(Myndigheten för skolutveckling, 2005, s.27)

Ovanstående text är hämtad ur Carl von Linnés föreläsning ”Om sättet att tillhopa gå”, vilken vi också döpt vår uppsats efter. Under 1700-talet fanns det ett visst bejakande av sexualitet och lust och i texten beskrivs både mannens och kvinnans sexuella lust. Därav ansåg vi att texten och dess titel var passande för vår uppsats.

Sverige införde sex- och samlevnadsundervisning som ett obligatoriskt skolämne 1956 och var först i världen med att ta upp detta tabubelagda ämne på skolans arena. Urbaniseringen hade medfört en upplösning av människors naturliga skyddsnät i form av släktingar och familj vilket ökade trycket på de samhälleliga institutionerna att ta över ansvaret. Sex och familjebildning som tidigare hade varit föräldrarnas ansvar att prata med sina barn om ålades nu istället på skolan att ta upp. Då ett allt öppnare och friare synsätt på sexualiteten växte fram under 1900-talet såg man en rad baksidor i form av könssjukdomar och oönskade graviditeter. Syftet med sex- och samlevnadsundervisningen blev att skapa goda och ansvarsfulla medborgare där kärnfamiljen lyftes upp som ideal och där sex hörde hemma inom äktenskapet. Vad som har varit i fokus i undervisningen och hur man har tagit upp det har dock förändrats sedan dess införande. Likaså har samhället sedan 1950-talet genomgått stora förändringar där olika frågor varit i fokus under årtiondena. Under 1990-talet var till exempel det sexistiska språkbruket, det sexuella våldet samt bristen på jämställdhet mellan könen väl omdebatterat och uppmärksammat. I det nya millenniet hänger många av dessa frågor kvar men något som förändrats är att HBT²- frågor fått allt större uppmärksamhet (Skolverkets kvalitetsgranskning, 1999). Vad man också kan se är ett beteende bland ungdomar med ökat risktagande och där effekten blivit att HIV och andra sexuellt överförbara sjukdomar har ökat medan kondom användningen i sexuellt riskfyllda möten inte ökar (Socialstyrelsen, 2008).

Eftersom samhället har genomgått en rad förändringar är det intressant att se på vilket sätt skolans undervisning har anpassat sig till dessa förändringar. Vi vill bland annat titta på dessa förändringar med hjälp av Zygmunt Baumans teori om det flytande samhället, där relationer har kommit att få ett förändrat utseende. Att ingå en relation är idag inte att ingå en livslång förpliktelse utan varar istället så länge parterna får ut något av den

²HBT står för Homosexuella, Bisexuella och Transpersoner

(Bauman, 2003). Mot Baumans syn på förhållanden vill vi använda oss av John Gagnon och William Simons tankar om sociala och kulturella faktorer, så kallade skript, för att visa att något ändå styr hur vi ser på sexualiteten och vad som är acceptabelt eller inte. Skripten är något som både finns på en interpersonell nivå, med gemensamma uttalade normer, och på en intrapsykisk nivå, en uppfattning om den inre sexualiteten (Gagnon/Simon, 1973). Skolan är en av samhällets mest inflytelserika institutioner i vilken barn och ungdomar spenderar större delen av sin vakna tid. Vad som dock framkommer i undersökningar kring sex- och samlevnadsundervisningen är att den inte riktigt hänger med i samhällets utveckling. I många fall hamnar fokus på det biologiska och där själva barnskaffandet på traditionellt heterosexuellt vis får största utrymnet (Skolverkets kvalitetsgranskning, 1999). Frågan är hur stor påverkan skolans undervisning har på hur barn och ungdomar konstruerar sin sexualitet och hur de sedan formar sina normer och syn på sex och relationer. Kan det vara så att kärleksideologin fortfarande har stort inflytande på synen på sex- och samlevnad i skolan, där normen är att sex hör hemma inom en nära kärleksrelation (Helmius, 2000), trots den samhälleliga utvecklingen i en mer öppen syn på sexuella relationer?

Att vara ung i dag är att leva i ett samhälle som har blivit allt mer föränderligt och flytande (Bauman, 2003). Den poststrukturalistiska diskursens tankar om att allt i samhället är konstruerat har medfört att det som förr sågs som biologiskt och naturligt nu istället börjat ses som något som är socialt konstruerat. Både kön och sexualitet är något vi skapar i samspel med andra och alltså inte något från födelsen givet. Trots detta synsätt är det ändå vissa sätt att uttrycka sin sexualitet som privilegieras och som anses som mer normala än andra. Den heterosexuella matrisen³ med den monogama tvåsamheten är fortfarande den syn som i mångt och mycket influerar samhällets institutioner och ses som normen (Ambjörnsson, 2006). Ger då de normer som finns i samhället samma utrymme för killar och tjejer att uttrycka sin sexualitet eller har man olika stort svängrum? Kan det vara så att tjejer fortfarande inte tillåts leva ut sin sexualitet på samma sätt som killar och att deras sexualitet fortfarande ses som något främmande och inte lika stark som killarnas? Hur skapar ungdomarna kön och sexualitet i samspel med jämnåriga och vad är acceptabla sexuella uttryck för dem? Är det den monogama heterosexuella relationen som är målet eller har synen på förhållanden och relationer blivit mer liberal? Kan det vara så att skolan har spelat ut sin roll som upplysare i sex- och samlevnadsfrågor genom att det finns andra källor som är viktigare för ungdomarna? Och har de ens behov av att prata med vuxna i sådana här frågor?

I dagens samhälle är skolan långtifrån den enda normskapande källan varifrån ungdomarna inhämtar information om sex och relationer. Det är dock en av arenorna där ungdomarna har störst möjlighet att få diskutera och reflektera över ämnet tillsammans med både vuxna och jämnåriga. Samtidigt kan lärare och vuxna uppleva en osäkerhet över att prata om sex och relationer med ungdomar och inte veta vad de ska ta upp och på vilket sätt, eftersom de tror att ungdomarna redan kan allt. Förklaringen till detta kan ligga

³Enligt Judith Butler kan man inte tala om kön utan att relatera det till heterosexualitet. Den heterosexuella matrisen är enligt henne den ram som organiserar kroppar, genus och begär och som gett oss normen att begäret och lusten ska riktas gentemot det motsatta könet. För Butler kan de två könen och dess egenskaper bara tillämpas i ett heterosexuellt leverne då det endast är här som de får sin betydelse (Ambjörnsson, 2006).

i det mediala samhällets framväxt med ett ökat antal informationskällor. Eftersom information är så lättillgänglig kan det även finnas förväntningar från ungdomarna själva om de ska kunna allt.

Genom att undersöka vad ungdomar anser om sex- och samlevnadsundervisningen så undersöker man samtidigt vad ungdomar idag funderar på gällande sex och relationer. Det är även en bra metod att se hur man på bästa sätt pratar om ämnet med ungdomarna. Som blivande socialarbetare är ungdomar en av de målgrupper som vi kan komma att arbeta med. Samtalet är en viktig del i vårt arbete och det är här mycket av tilliten och förståelsen skapas. Ungdomars behov av att få prata och diskutera med äldre som har mer erfarenhet än de själva och deras kamrater finns kanske ändå trots all lättillgänglig information. Även om det ökade antalet informationskällor lett till att ungdomar lättare kan få tag i information kring ämnet behöver det inte utesluta behovet av en mångfacetterande och ämnesövergripande sex- och samlevnadsundervisning eller råd från vuxna. Tvärtom kan det ökade flödet av information göra det svårt att sälla mellan det som är viktigt och oviktigt för ungdomarna.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna uppsats är att se till ungdomars upplevda behov av sexualundervisning och deras tankar om sex och relationer. Vi vill förstå detta utifrån våra valda teorier och vi diskuterar begreppen genus och heteronormativitet. Vår ambition är att få en inblick i vad några grupper av ungdomar mellan 15-18 år i Göteborg har att säga om ämnet.

Frågeställningar vi vill få svar på är:

- Hur uppfattar ungdomarna sex- och samlevnadsundervisningen i skolan? Har ungdomarna ett behov av att prata med vuxna?
- Hur ser ungdomarna på sex och relationer? Vilka informationskällor uppger ungdomarna att de har gällande dessa frågor och hur förhåller de sig till källorna?
- Upplever ungdomarna en skillnad på hur tjejer och killar samtalar om sex? Vilka villkor upplever ungdomarna att de har som tjej respektive som kille?

2 Tidigare forskning

Det har gjorts mycket forskning inom området ungdomar och sexualitet. I en sökning på LIBRIS fick ”ungdom och sexualitet” 152 träffar. Att i vår studie belysa alla hade varit en praktisk omöjlighet. Istället gjorde vi ett urval och valde ut ett antal som för oss kändes mest angelägna. De vi valde, valdes ut med anledning av att de ansågs vara mest relevanta för de frågor vi ville belysa och för att de ger en bra bild av hur forskningen kring ungdomar och sexualitet ser ut idag. Eftersom vi ville undersöka ungdomars behov av vuxenkontakter samt vänners betydelse valde vi att även söka forskning om ungdomar och relationer. De forskningsstudier vi tittat närmare på kommer vi att redovisa under de olika rubrikerna, Ungdomar och sexualitet, Sex- och samlevnadsundervisningen samt slutligen Ungdomars relationer.

Kapitlet inleds med en historisk tillbakablick över sex- och samlevnadsundervisningen i Sverige. Detta har vi valt att inkludera då vi anser att viss kunskap över hur utvecklingen har sett ut ger en djupare förståelse över hur samhället ser ut idag. Vi är alla påverkade av historien och detta märks av i våra skolor, i samhällsdebatten och i hur ungdomar tänker kring sex och relationer. Dessutom har undervisning i sex och samlevnad för ungdomar alltid varit en känslig fråga då vuxna ofta har svårt att acceptera ungdomars sexualitet. Man kan därför även tänka sig att undervisningen ofta ligger på en högre ”moralisk” nivå än i samhällsdebatten i övrigt. Det är även intressant att historiskt se tillbaka på hur synen på sexualitet och på pojkar och flickor har sett ut och utvecklats. Mycket har hänt under de senaste 100 åren, men vissa värderingar som länge har existerat tenderar att påverka ungdomar än idag.

2.1 Historisk tillbakablick

Sex- och samlevnadsundervisningens vara eller icke-vara för ungdomar har varit en mycket omdebatterad fråga. Det som särskilt har diskuterats är huruvida sexualupplysning för ungdomar innebär en uppmaning till att ha sex. Den organiserade sexualupplysningen har kopplats ihop med samhällseliga institutioner såsom skolan, kyrkan, militären, hälsoväsendet och familjen. Dessa institutioner har varit starkt moraliserande krafter och ofta sett sexualiteten som något problematiskt. Exempel på detta är att varningar för onani och sjukdomar detta ansågs medföra fanns ända in på 1900-talet. Som det inledande exemplet visar så var sexualiteten och lusten på 1700-talet relativt accepterad. Under 1800-talet däremot blev synen på sexualitet strängare och handlingar som föll utanför det accepterade kunde bli bestraffade. Onani likställdes med sjukdom men rädslan för onani innebar samtidigt att behovet av att en sexualupplysning för unga började diskuteras. Den första sexualupplysningen i Sverige hölls på Stockholms högre flickskolor av Karolina Widerström, Sveriges första kvinnliga läkare. Hon talade för avhållsamhet och att sex främst skulle ske i fortplantningssyfte. Det var flickorna som ansågs mest lämpade att ta emot sexualupplysning då uppfattningen var att de hade en lägre sexualdrift och riskerades därför inte att ”väckas sexuellt” på samma sätt som pojkar. Från 1920-talet vände vinden något och 1933 startade Elise Ottesen-Jensen upp RFSU⁴. De diskuterade vikten av att införa sexualundervisning i skolan och talade om onani som något ofarligt, de menade istället att det låg ett problem i att samhället skuldbelade onani. Homosexualitet avkriminaliserades 1943, men under en lång tid framhölls det som

⁴RFSU står för Riksförbundet för sexuell upplysning

något abnormt och sammankopplades ofta med pedofili (Myndigheten för skolutveckling, 2005).

1955 blev sexualundervisning ett obligatoriskt ämne i skolan och året efter kom en handledning om hur detta skulle läras ut. Denna handledning hade detaljerade beskrivningar på vad läraren skulle tala om och avhållsamhet rekommenderades. Onani ansågs inte längre som farligt, men man skulle försöka att undvika så kallade "onaniepidemier" bland ungdomar. Homosexualitet är inkluderat i kapitlet "*Avvikelser i fråga om den sexuella driften*" tillsammans med bland annat pedofili, blottare och sadister. Det beskrivs här att man måste behandla homosexuella med förståelse, men även att ungdomar kan förledas in i homosexualiteten av homosexuella vuxna. I lektionsförslagen diskuteras skillnader mellan pojkar och flickor. Flickor uppmanas att "hålla på sig" och pojkar uppmanas att respektera detta. Pojkarnas motståndskraft är beskriven som lägre än flickornas och flickorna bör därför tänka på hur de beter sig (Kungliga skolöverstyrelsen, 1956).

1977 kom en ny handledning som på många sätt var mer liberal än den föregående. Ungdomars sexualitet var på 70-talet mer accepterat och 1975 hade det lagstiftats om en ny abortlag som innebar fri abort fram till den artonde graviditetsveckan. Denna handledning framställer sexualiteten som något positivt, problematiserar könsroller samt skriver om vikten för lärare att försöka vara objektiva och att främja öppna diskussioner. Det nämns dock några grundläggande värderingar som läraren uppmanas förmedla. Dessa sägs ha en humanistisk och kristen värdegrund och vara nödvändiga för att samhället ska fungera. Värderingarna handlar om respekt för medmänniskor, att ta ansvar för sina handlingar och att inte utnyttja någon annan för egna behov. Vidare beskrivs den sexuella upplevelsen som något som främst bör förekomma i en nära relation: "*den mest grundläggande av de värderingar som bör prägla sexual- och samlevnadsundervisningen: att ett sexualliv som ingår i en personlig gemenskap har mer att ge än ett opersonligt och tillfälligt sexualliv och därför är något som är värt att söka förverkliga*" (Skolöverstyrelsen, 1977, s.17). De diskuterar här även vikten av trohet, den negativa människosyn som de menar att pornografin visar upp samt tar avstånd från diskriminering av homosexuella (Skolöverstyrelsen, 1977). Även om diskussionen i många hänseenden har mjukats upp i denna senare handledning så syns fortfarande mycket moralism och ett heteronormativt perspektiv där strävan efter kärnfamiljen står i fokus och homosexualitet betraktas som ett undantag.

På 1980-talet blev HIV och AIDS en stor fråga och med det diskussionen om sexuellt risktagande och vikten av att på ett bra sätt undervisa och samtala med ungdomar om sexualitet och skydd. Man försökte skapa förtroende mellan ungdomar och undervisare och ungdomsmottagningarna blev allt fler. Lafa⁵ kom till i Stockholm, vars uppdrag var att arbeta med sex- och samlevnadsfrågor i skolorna och vidareutbilda lärare. Direktionerna om sex- och samlevnadsundervisningen har på senare år kommit att handla mer om individens egna beslut, att arbeta mot mobbning, etiska frågeställningar om exempelvis alkohol och abort samt att försöka undvika det heteronormativa perspektivet (Myndigheten för skolutveckling, 2005).

⁵Lafa står för Landstinget förebygger aids

2.2 Ungdomar och sexualitet

Vårt researcharbete började med att vi tittade på en övergripande studie som har gjorts i ämnet av Margareta Forsberg. Hon har doktorerat i Socialt arbete vid Göteborgs Universitet och gjorde år 2005 en forskningsöversikt i ämnet ungdomar och sexualitet, även den med titeln *Ungdomar och sexualitet*. Hon har i denna studerat 88 olika studier som berör ämnet ungdomar och sexualitet. Genom Margareta Forsbergs forskningsöversikt kunde erhållas information om vilka forskningsmetoder som använts vid de studier hon redovisar. De flesta olika forskningsmetoder har använts men enkätstudier var vanligast förekommande och användes i 32 fall av de 88 studierna. Fokusgruppsintervjuer, som vi valt för vår studie, var inte lika vanligt, utan användes endast i sex studier (Forsberg, 2005). En av de studier Forsberg redogör för är *Sex i Sverige: om sexuallivet i Sverige 1996* (1998), en undersökning som gjordes på uppdrag av Folkhälsoinstitutet utarbetad av bland andra Bo Lewin. Forskargruppen har gjort en sexualvaneundersökning genom en enkätundersökning med 2810 svarande. Det som bland annat redovisas är att det idag är vanligare att samlagsdebuten sker vid lägre ålder än tidigare. Detta syns tydligast bland kvinnor. Medianåldern har sjunkit med 2,7 år för kvinnor och med 1,2 år för män sedan 1967, då den undersökning som studien jämför med gjordes. Det är dessutom vanligare att människor har sex utan att vara förälskade, och att människor är förälskade utan att för den skull ha samlag med varandra. Däremot anser dubbelt så många kvinnor som män i åldern 18-24 att man bara ska ha samlag med den man är kär i (Folkhälsoinstitutet, 1998:11). Att vi valde att just lyfta upp denna studie ur Forsbergs bok är av den anledningen att den visade på att det har skett en attitydförändring i samhället kring frågor som samlagsdebut och sexualvanor. Ungdomar tycks ta mycket lättare på sin sexualitet och inte längre hålla det inom förhållandet eller äktenskapet.

År 2000 publicerades ett material utarbetat av Eric Centerwall på uppdrag av Skolverket, *"Kärlek känns! förstår du"*. Detta är ett referensmaterial om sex- och samlevnadsundervisningen som utgår från ungdomarnas egna upplevelser och tankar om frågor kring ämnet. Centerwall beskriver att det inom sex- och samlevnadsundervisningen finns en tradition att sexuella handlingar ska ske inom en kärleksrelation vilket försvarats med att eftersom manlig sexualitet är så "rå och ansvarslös" så vill man skydda flickorna. Han beskriver att kärleken romantiseras och är ett ideal för sexuella handlingar. I kontrast till detta finns det även en annan bild. Centerwall menar också att det dessutom finns en tanke om att etiska diskussioner om sexualitet förbises och sex, kropp och kön trivialiseras. Ungdomar blir idag upplysta om sex genom olika kanaler. Som exempel förmedlar lärare kunskaper utifrån sitt yrke och föräldrar förmedlar sina förväntningar på sitt barn. Det finns en föreställning om att man genom information och upplysning kan påverka ungas sexuella beteende, till exempel att de ska skydda sig. Unga har all information de behöver, men ändå skyddar de sig inte. Centerwall beskriver hur unga ser de vuxnas pekpinningar som ett ifrågasättande av deras förmåga att ta ansvar. De flesta ungdomar nämner istället kompisar som en betydelsefull informationsskälla vad gäller sexualitet och samlevnad. Baksidan, menar Centerwall, kan vara kollektiva missförstånd, skapade av ungas överdrifter av sexuella erfarenheter. Det är lätt att få felaktiga föreställningar om andras erfarenheter (Centerwall, 2000). Det är ett så kallat majoritetsmissförstånd, man tror att alla andra har mer kunskap och har upplevt mer än en själv (www.fhi.se). Centerwall menar att man i samband med sex- och samlevnadsundervisning måste belysa frågor om identitet och självkänsla. Han menar att

förmågan att skydda sig är intimt förknippad med en positiv syn på sexualiteten och på sig själv. Om undervisningen enbart kretsar kring hur man skyddar sig mot oönskade graviditeter och könssjukdomar finns det en risk att ungdomarna inte känner igen sig (Centerwall, 2000). Centerwalls bidrag anser vi vara relevant för vår uppsats eftersom hans studie skiljer sig lite från övriga metodböcker för lärare som ska undervisa i sex- och samlevnadsundervisning. Även om han inte har täckt in hela kunskapsområdet så ger han en helhetsbild från ungdomarnas perspektiv.

Genusperspektiv

Maria Bäckman gjorde år 2006 en studie om hur sex- och samlevnadsundervisningen såg ut ur ett genusperspektiv, både hur man i klassrummet talade om sexualitet och hur tjejer och killar tolkade sina olika sexuella handlingsutrymmen i praktiken. Hon utgår framför allt från ett elevperspektiv genom intervjuer och deltagande observationer på en skola i Stockholm. Vad Bäckman kommer fram till är att det fanns en mångtydighet bland ungdomarna, de tyckte en sak men gjorde en annan. Tjejerna ville framställa sig som både moderna och som företrädare för en fri sexualitet, samtidigt som de ville ge sken av att vara anständiga och respektabla. Detta dilemma problematiserades i undervisningen och fick ta mycket plats. Killarnas sexualitet sågs mer som någonting som inte behövdes förändras, som en norm mot vilken tjejernas sexualitet stod emot. Tjejernas och killarnas sexualitet var alltså olika. Killarnas sexualitet ansågs mer inriktad på drifter och deras egen njutning, medan tjejernas sexualitet handlade om känslor och omsorg. I undervisningen ville man alltså framhäva tjejernas sexualitet och lust och förmå dem att bejaka sin egen njutning. Vad killarna behövde ändra på var hur de betedde sig i klassrummet, de uppmanades till att ha en mer tolerant inställning. Förutom dessa paradoxer kunde hon också se något som framkom entydigt, ”bara tjejer blir horor, bara killar kan tala om sin onani, homosexuella anses inte riktigt normala och kvinnlig sexuell vidlyftighet är äcklig om man konfronterades med den” (Bäckman, 2006, s. 200).

Nils Hammarén och Thomas Johansson genomförde hösten 2000 och våren 2001 en enkätundersökning med 15- och 18-åringar i Göteborg och Kalmar. Den skickades ut till skolor i områden med ”hög” och ”låg” status i båda städerna och gick ut till tjejer och killar i nian och trean på gymnasiet. Resultatet visar att det historiskt sett har hänt en hel del i ungdomars syn på sexualitet och könsnormer samtidigt som vissa traditionella tankesätt fortfarande finns kvar. De områden där åsikterna främst gick isär mellan tjejer och killar var synen på homosexualitet och på pornografi. Tjejerna visade en större acceptans för homosexualitet medan ämnet var känsligare för killarna, killarna hade ofta ganska strikta regler för hur man skulle bete sig i kompisgruppen och att bete sig homofobiskt kunde stärka normaliteten. Men det var även många killar som var toleranta. Tjejerna var mer negativt inställda till pornografi och ansåg i mycket högre grad än killarna att pornografi var förnedrande, samtidigt var det också ganska många tjejer som uppfattade pornografi som upphetsande. Både tjejer och killar visade dock en mer öppen inställning till sexualiteten och kroppen. Tjejer ansågs ha lika stort behov av sex som killar, onani var något naturligt som båda praktiserar och det ansågs inte konstigt om en tjej tar initiativ till sex. Av båda könen var det relativt accepterat att ha sex med många, men samtidigt fanns en syn på både tjejer och killar som lösaktiga om man hade för många partners (horor och players). Att ha sex med någon man inte känner var mer accepterat av tjejerna än av killarna (Hammarén/Johansson, 2002).

2.3 Sex- och samlevnadsundervisningen

Lärarnas uppfattning

År 1991 gav Socialstyrelsen ut en rapport vid namn *När fungerar samlevnadsundervisningen? Intervjuer med skolpersonal* som utarbetades av Marcus Mattson. Vi redovisar denna studie i vår uppsats eftersom vi ansåg det vara givande att även ge en bild av hur pedagoger ser på sex- och samlevnadsundervisningen. Mattson intervjuade skolpersonal från fem olika län i Sverige om sex- och samlevnadsundervisningen. Han menar att det kan vara svårt att undervisa i ett ämne som är så kontroversiellt som sex- och samlevnad, ett ämne där åsikter och värderingar kan skilja sig åt avsevärt. Dessutom kan det bli problematiskt på grund av att lärarna inte alltid har möjlighet att få någon utbildning i att lära ut ämnet. Mattson framhåller vikten av att som lärare fundera över och diskutera sina egna värderingar och åsikter eftersom elev-lärare situationen blir annorlunda jämfört med andra ämnen. Sex- och samlevnadsundervisningen blir mer personlig om man till exempel använder sig av metoder som samtalsgrupper. Det är heller inte ett ämne där man enbart ska förmedla fakta, utan vissa delar behövs diskuteras och samtalas om elever och lärare emellan. Mattson menar dock att även upplysningen är viktig, med tanke på informationssamhället som ungdomarna lever i, det krävs därför saklig och adekvat information om ämnet. En bra sexualundervisning, enligt Mattson, är en som låter eleverna ta plats i diskussioner och samtal, att de får ställa frågor, att skollädaingen är intresserad av att låta lärarna undervisa i ämnet och att lärarna har en möjlighet att samarbeta med andra lärare och med andra professionella som är engagerade i ämnet (Mattson, 1991).

Återkommande i tidigare forskning om lärarnas syn på sex- och samlevnadsundervisningen är att eftersom det inte finns några direkta riktlinjer för hur sexualundervisningen ser ut blir det problematiskt för lärarna att lära ut ämnet på ett så bra sätt som möjligt. I Skolverkets kvalitetsgranskning (1999), som vi redovisar vidare nedan, framkommer denna bild. Lärarnas osäkerhet inför hur de ska bedriva sexualundervisningen är tydlig i rapporten.

Elevernas uppfattning

Vad som framkommer i tidigare forskning när det gäller elevers syn på sex- och samlevnadsundervisningen är att det skiljer sig mycket från skola till skola. Detta resultat fick Skolverket av sin granskning som gjordes i slutet av 1990- talet. Man undersökte då hur 80 skolor arbetar med sex- och samlevnadsundervisningen och hade som övergripande syfte att se hur undervisningen bedrivs i förhållande till de mål som finns inom området och då främst ur ett jämställdhetsperspektiv. Resultatet analyserades mot läroplanernas övergripande mål samt mot målen för kunskapsområdet. Bakgrunden till granskningen var att regeringen hade uppmärksammat att detta kunskapsområde inte fick tillräckligt med utrymme och man ville därför verka för en bättre integrering av kunskapsområdet i olika ämnen i skolan. Vad som framkom i granskningen var att det fanns stora skillnader på grundskolorna och gymnasieskolorna. I grundskolans läroplan finns bland annat direkta målangivelser för sex- och samlevnadsundervisningen kopplat till ämnet biologi. I gymnasieskolan omnämns sex- och samlevnadsundervisningen tillsammans med bland annat ANT⁶- undervisningen som ett av rektorns

⁶ANT står för Alkohol, Narkotika och Tobak

ansvarsområden. Här spelar alltså rektorns engagemang in om man får någon undervisning eller inte, vilket man även såg ett tydligt samband med i granskningen. Man såg också att det var stora skillnader mellan gymnasieskolorna, från att eleverna inte fick någon undervisning till att det gavs obligatoriska kurser i ämnet. Skillnader i undervisningen syntes också bland grundskolorna där hälften hade ett främjande perspektiv med en tonvikt på att stödja den unge i sin tonårsutveckling medan andra hälften hade en mer traditionell undervisning. I de förstnämnda skolorna behandlades sex- och samlevnadsundervisningen mer ämnesövergripande medan sex- och samlevnadsundervisningen förlades till biologielektionerna på de sistnämnda skolorna. Vad som dock var gemensamt för skolorna var att man inte har några nedskrivna mål för undervisningen. Utformandet av sex- och samlevnadsundervisningen berodde istället på hur skolledningen förhöll sig till ämnet och rektorns roll var i många fall avgörande. Vad man såg var att ju mer utrymme och tid som ämnet fick i undervisningen desto mer främjande perspektiv hade skolan och desto mer framställdes sexualiteten som något positivt. I många skolor där sex- och samlevnad inte fick så stor plats blev undervisningen oftast informativ, där det ”dåliga” och ”farliga” med sex lyftes upp. Vad som fanns med bland elevernas önskemål i granskningen var att få vara mer delaktiga i hur undervisningen ska läggas upp. De uppgav också att det som ges i skolan är för medicinskt och tekniskt. Det handlar för mycket om information och för lite om reflektion. Vissa menade dock att de var nöjda med sex- och samlevnadsundervisningen i skolan, men uttryckte en önskan om att få mer av ämnet. Det som efterfrågades generellt bland eleverna var att ha mer samtal (Skolverkets kvalitetsgranskning, 1999).

2.4 Ungdomars relationer

Vi har tittat på två studier vad det gäller ungdomars skapande av relationer och tillhörighet. Dessa är *Ungdomar i vardagens väv* (2003) samt *Ungdomspsykologi: Utveckling och livsvillkor* (2001). Den förstnämnda av dessa två är en sociologisk studie av ungdomars gruppbyggande i en storstadsförort. Studien hade som syfte att studera bildandet av ungdomsgrupper och hur dessa grupper sedan används av ungdomar. Man såg att kompisar spelade stor roll för ungdomar under tonårstiden och att det är i dessa relationer och samtal med jämnåriga som ungdomarna skapar mycket av sin tillhörighet och identitet. Ungdomsgruppernas sammansättning berodde dock på bostadsområdet de bodde i och vilken skola de gick på. Detta då man i denna ålder gav sig ut i de offentliga rummen och med andra ungdomar i sin närmiljö skapade frizoner fria ifrån vuxna. Umgängesformerna var dock, som de kunde se, i mångt och mycket både kön- och etniskt segregerade. Killarna rörde sig i större utsträckning ute i de offentliga miljöerna medan tjejerna mer umgicks hemma hos varandra. Författarna använder sig bland annat av socialteoretikern Thomas Ziehes tankar i boken om att ungdomars identitetskonstruktion i dag inte är lika styrd av den traditionella kontexten som de var förr i form av klass, kön och etnicitet. De konstaterar att ungdomar skapar gemenskap i ett alltmer komplext samhälle där grupptillhörigheten ger en känsla av trygghet. I dialog med andra ungdomar får de testa sina åsikter och känna efter vilka de är. Författarna pratar om ”imagined communities” där ungdomarna föreställer sig en gemenskap med de personer som de ofta är i kontakt med. Ofta medför detta en tolerant inställning gentemot skillnader mellan gruppens medlemmar (Petersson/Svensson/Addo, 2003).

Den andra studien, *Ungdomspsykologi: Utveckling och livsvillkor*, kretsar kring utvecklingen en

individ genomgår under ungdomsåren och hur den psykologiska mognaden ser ut, bland annat vad det gäller sociala relationer och sexualitet. Ann Erling och Philip Hwang (2001), som skriver om ungdomars sociala relationer, konstaterar att relationen till jämnåriga blir oerhört viktig under tonårstiden. Föräldrarnas påverkan på ungdomarnas utveckling minskar och istället formas deras beteenden och personlighet av jämnåriga ungdomar. Föräldrars inflytande och påverkan håller sig inom hemmets fyra väggar medan kamraterna har en avgörande betydelse för vilka värderingar ungdomen tillskansar sig ute i samhället. Kompisarna kan komma att fungera som bollplank och modeller för ungdomen i hans eller hennes identitetsutveckling. Samtidigt har kompisarna en viktig roll för ungdomens separation från föräldrarna som hjälp i processen att slutligen stå på egna ben. I början av ungdomstiden är oftast kamratgrupperna samkönade medan det i slutet är vanligare med könsblandade grupper. Ungdomens förmåga att ha nära känslomässiga relationer utvecklas också under den här perioden, där umgänget med kamrater av samma kön är viktigt till en början men att man efter hand ersätter dessa relationer med en parrelation. Författarna skriver om ungdomars kontakt med vuxenvärlden och att många konflikter mellan vuxensamhället och ungdomsgrupper beror på den ålderssegregation vi har i samhället. Vuxna och unga har helt enkelt alldeles för lite kontakt med varandra vilket medför missförstånd och fördomar de olika grupperna emellan. Författarna skriver om att en brygga borde skapas i form av unga vuxna, som kan ha foten i varje grupp (Erling/Hwang, 2001).

2.5 Sammanfattning

För att kort sammanfatta vad resultaten som forskningsstudierna visar på, framkommer ett antal gemensamma nämnare. Vad gäller sex- och samlevnadsundervisningen är den stora efterfrågan bland elever dels att få mer utrymme för samtal och reflektion men också att undervisningen ska få mer tid. I lärarnas fall efterfrågar de mer utbildning och vägledning i hur man ska lägga upp undervisningen. Man känner även en tvekan över vad man ska ta upp då man är osäker över hur mycket eleverna redan kan och vet.

När det gäller ungdomar och sexualitet visar den forskning som vi har tittat på att ungdomarnas sexualdebut sker tidigare nu än för 30-40 år sedan tillsammans med att risktagandet har ökat vad det gäller att skydda sig. Utvecklingen i samhället de senaste 30-40 åren har också följts av en allt öppnare och friare syn på sexualitet och förhållanden. Trots denna utveckling betraktas ändå killars och tjejers sexualitet som olika, killars sexuella begär ses fortfarande som normen och anses större än tjejers. Den öppnare synen i samhället har dock lett till att homosexualitet har kommit att accepteras mer vilket gjort att det har fått mer plats i skolundervisningen. Tyvärr visar dock forskningen att det finns en skillnad i tolerans mellan könen, där tjejerna har ett mer öppet sinne gentemot killarna som är mer avigt inställda.

Slutligen när det kommer till ungdomars relationer visar den forskning vi tittat på att vänner spelar en oerhört viktig roll under ungdomstiden ihop med att de söker sig alltmer utanför hemmet. Deras arenor blir istället det offentliga rummet där de kan mötas med andra ungdomar utan vuxnas inblandning. Ungdomarnas beteenden och personlighet formas mycket av det umgänge de har med jämnåriga. Vidare visar forskningen att ungdomar till stor del umgås i samkönade grupper.

3 Teoretiska perspektiv och utgångspunkter

3.1 Val av teorier

Vid valet av teorier fanns det många perspektiv som hade varit intressanta att analysera och diskutera ungdomarnas tankar med. Redan från början var vi ense om att vi ville analysera materialet utifrån begreppen genus och heteronormativitet då vi anser att det är svårt att bortse från dessa perspektiv när det kommer till sexualitet. Efter en viss tids grävande fastnade vi även för Gagnon och Simons teori om sexuella skript och Baumans teori om det flytande samhället med alltmer flytande relationer. Dessa två teorier var intressanta ur den synvinkel att de kompletterade varandra. Den sistnämnda lade fokus på konsumtionssamhällets effekt på relationer och såg en alltmer friare syn på sex och kärlek, medan den förstnämnda ändå såg att vissa normer och skript finns i samhället som styr vad vi anser vara en acceptabel sexualitet.

Vi kommer här att redovisa våra olika teorier under de rubriker som följer nedan. De rubrikindelningar vi använder är i stora drag de samma som de vi längre ner i arbetet använder i analysen.

3.2 Sexualitet och relationer

Sexuella skript

Gagnon och Simon (1973) var tidiga med att skriva om hur sociala och kulturella faktorer, så kallade ”skript”, påverkar vår sexualitet, uppfattning om erotik och hur vi ”gör” sex. Skripten existerar på både en interpersonell nivå, som gemensamma uttalade överenskommelser av hur man beter sig mot varandra, och på en intrapsykisk nivå, en inre uppfattning om sexualitet och upphetsning. De menar att dessa skript i princip styr allt mänskligt beteende och att man tidigt under uppväxten lär sig att benämna sexuella aktiviteter och om dessa ska uppfattas som positiva eller negativa. I vår västerländska kultur existerar både uppfattningen om sex som något naturligt samt uppfattningen om det ”onaturliga” sexuella beteendet. Gränsen mellan dessa båda kan ibland vara härfin och den mest accepterade sexuella aktiviteten är enligt Gagnon och Simon fortfarande den mellan man och kvinna i ett äktenskap eller fast förhållande och gärna i ”missionärsställningen”. Gagnon och Simon var kritiska mot både den biologiska och den psykologiska förklaringen av vårt sexuella beteende och menar bland annat att det är problematiskt att verkligen veta vad som hänt i det förflutna och att vi dessutom har en tendens att omskapa vår historia för att den ska passa den vi är idag (ibid).

Gagnon och Simon skriver vidare att för att en situation ska uppfattas som sexuell eller för att det ska finnas ett erotiskt stimuli i exempelvis pornografi så krävs det att aktörerna spelar ut vissa sociokulturella skript som vi är väl invanda i. När vi förstår sexuella aktiviteter som ”friska” eller ”sjuka” så är denna förståelse grundad i en komplex psykosocial utvecklingsprocess och de fysiska akterna blir möjliga just för att de är inbäddade i sociala skript. Man kan jämföra skillnaden mellan sexuella aktiviteter och exempelvis ”mun-mot-mun-metoden” eller en gynekologisk undersökning där de sistnämnda vanligtvis inte leder till sexuell upphetsning eftersom den sociala situationen inte är av det slaget. Vidare diskuterar de att vi i vår kultur ser sexualiteten som en inre naturlig källa och gärna vill förklara den som en biologisk drift och att detta gör oss blinda

för att kunna se och identifiera de sexuella skript som styr vårt beteende (Gagnon/Simon, 1973).

Den sociala utvecklingsprocessen sker under hela uppväxten och hur föräldrar behandlar eller bemöter sina barn spelar stor roll för såväl utvecklingen till hur man "ska" bete sig som flicka eller pojke samt hur man lär sig att uppfatta sin sexualitet. När vuxna undervisar barn i hur världen fungerar, att undvika faror och liknande så följer man barnets utvecklingsnivå och med mognaden kan ett barn lära sig exempelvis att använda en spis från att den enbart varit ett objekt som signalerar fara. När det däremot kommer till att utveckla sin sexualitet så är ämnet ofta mer tabu och när ett barn gör en aktivitet som av vuxna uppfattas som sexuell så medför detta konsekvenser som i sin tur lär barnet vilka sexuella skript som råder. Barn har från början inte tillgång till den vuxnes sexuella skript utan är mer lekfullt undersökande och kan härma ett vuxet beteende, använda könsord och liknande, men genom att betrakta de vuxnas reaktioner får man större tillgång till denna värld. Gagnon och Simon beskriver att det är vanligt att barns sexuella aktiviteter följs av banningar eller liknande och att barn då lär sig att dessa aktiviteter inte är något som är tillåtet och som då måste göras utan föräldrarnas vetskap. Detta kan både medföra skam men även en känsla av mystik och spänning och lockelsen kan ligga i "det förbjudna" snarare än den sexuella njutningen. Vidare menar de att när vuxna inte sakligt förklarar för barn om till exempel hur ett barn blir till så skapas det myter som förs vidare barn emellan. Barn har således ofta tillgång till en egen hemlig värld där information sprids genom jämnåriga utan de vuxnas kännedom (ibid).

Kärleksideologin

Gisela Helmius har forskat om den sociala konstruktionen av ungdomars sexualitet, vilket vi fann vara relevant för denna uppsats. Hon beskriver hur vuxenvärlden styr och kontrollerar ungdomars sexualitet. Sex- och samlevnadsundervisningen, menar Helmius, är en form av denna påverkansfaktor. Genom den förmedlar vuxenvärlden samhällets normer om sexualitet och hur ungdomarna bör bete sig och använda sin sexualitet. I Sverige accepteras ungdomssexualiteten i och med sex- och samlevnadsundervisningen, den är en markering att samhället tillåter ungdomars sexualitet. Detta behöver dock inte innebära att ungdomar är stöttade i sin sexualitet och i sina funderingar kring denna. Sexualitet är fortfarande en privatsak som lärs ut teoretiskt, hur det ska kännas är fortfarande utlämnat till ungdomarna (Helmius, 2000).

Vissa villkor behöver dock vara uppfyllda för att sexualiteten ska vara godkänd. Tidigare handlade samhällets restriktivitet av sexualiteten om att samlag skulle ske inom äktenskapet, idag handlar det snarare om kärlek. Samhället kontrollerar alltså sexualiteten genom kärleken. Helmius diskuterar begreppet kärleksideologi, som hon menar är stark i Sverige och i övriga västvärlden idag. Det finns en föreställning om att sexualiteten är förknippad med kärlek, tvåsamhet och närhet. Hon menar dessutom att ungdomars sexualitet starkt hänger samman med mognad och beskriver det som ett argument från de vuxna om att ungdomarna ska vänta med samlag tills de är mogna för det. Mogenhet, menar Helmius, är ett oklart begrepp som inrymmer mer än 15-årsgränsen. Helmius beskriver även hur det idag har förändrats i samhället. Från att det har funnits en skräck inför sexualitet som ärvts från generation till generation finns det idag istället en känsla av att ungdomarna har tillgång till för mycket information, vilket kan leda till att de vuxna

blir osäkra på om deras kunskaper verkligen är värda att lära ut, om ungdomarna redan vet "allt". Helmius skiljer även mellan de vuxnas föreställning om ungdomssexualitet och ungdomarnas föreställning om sin sexualitet. Hon menar att det inte är samma sak och att denna skiljelinje därför kan bli problematisk eftersom det är vuxenvärlden som ska leda ungdomarna in på "rätt" väg. Ett annat problem som kan uppkomma i och med vuxnas och ungdomars olika sätt att se på sexualitet är kopplat till tidsperspektivet. Ett tre månader långt förhållande kan ses som lång tid för ungdomarna. Om de sedan blir tillsammans med någon annan kan det för de vuxna uppfattas som kortvariga sexuella relationer med olika partners. För ungdomarna kan det ha varit seriösa monogama förhållanden med kärlek och trohet (Helmius, 2000).

Flytande kärlek

Zygmunt Bauman diskuterar i sin bok *Liquid love* ett samhälle som blivit alltmer flytande och flexibelt vilket har medfört att människors relationer även de blivit mer flytande och flexibla. Vad som kännetecknar förändringen av relationer i det moderna västerländska samhället är att de har blivit mer lösa. Relationerna är inte längre lika självklara och förväntas inte att hålla för evigt. Giftermål, som exempel, har blivit en individuell angelägenhet istället för en angelägenhet för hela släkten. Då giftermål förr var en process där två släkter sammanfördes och "till döden skiljer oss åt" var till för att hållas, är det idag en överenskommelse mellan två människor där man snarare kan ha en önskan om att det ska hålla för evigt än begär det. Dagens samhälle kännetecknas istället av att man knyter kontakter med fler människor än man gjorde förr men man gör det också mer löst för att de lättare ska lösas upp. På så sätt kan man lättare knyta nya kontakter (Bauman, 2003).

Bauman ger sin syn på det moderna konsumtionssamhälle som växt fram och som också satt sina spår i människors sätt att ha relationer. Det är en relativt negativ och oromantisk syn han ger där kärlek, sex och förhållanden jämföras med vilken annan konsumtionsvara som helst. I dagens samhälle ser han att vi söker och får mycket av vår tillfredsställelse genom konsumtion. Att människors relationer och förhållanden har blivit mer lösa förklarar han med att förhållanden, även de, blivit konsumerbara. De ska inte användas för länge utan bara så länge som de ger en tillfredsställelse. Är man inte nöjd med sitt förhållande slänger man det sonika åt sidan för att istället jaga efter ett nytt som ska ge en det man är ute efter. Han skriver om begreppet "learn to love" och att kärleksrelationer nu är till för att skaffa sig erfarenhet för att hitta/konsumera bättre relationer. Uttrycket "till döden skiljer oss åt" har med denna utveckling blivit förlegat och tappat sin betydelse. Man ödslar helt enkelt inte tid på att reparera förhållandet när det börjar bli sämre utan man drar istället vidare (ibid).

Bauman använder sig av affärsmetaforer och skriver bland annat om inledandet av ett förhållande som en ny investering och en mycket osäker sådan i dagens samhälle. Man vet inte vad den kommer att ge och erbjuda en men hoppas ändå på en någorlunda god avkastning. Eller som Bauman skriver "*When it comes to objects of consumption, the expected satisfaction tends to be measured against the cost: one looks for value for money*" (Bauman, 2003, s. 42). Detta citat åsyftar barnaskaffandets förändrade betydelse men genomsyrar hans tankar om förhållanden och relationer. Barnaskaffandet har enligt Bauman också det fått en annan betydelse i det moderna "liquid society". Han skriver om att barn förr i tiden

sågs som en investering i form av nödvändig arbetskraft medan det i dagens samhälle istället blivit en investering i lycka och glädje för föräldrarna. Preventivmedlens intåg har medverkat till man nu till stor del väljer själv när man vill bli gravid. Dessutom har synen på sex främst i syfte till att skaffa barn ersatts med att sex nu istället kopplas samman med personlig njutning. Sex är inte längre något som bara äger rum inom äktenskapet eller förhållandet utan kan vara ett tillfälligt möte som ger tillfredställelse för båda parter. Även sexuella förbindelser är något som är till för konsumtion och där sökandet är att finna det som ger en störst njutning (Bauman, 2003).

Vi anser att det ligger något i det Bauman säger om samhällsutvecklingen. Med ett allt mer individualiserat samhälle där fokus hamnar på att förverkliga sig själv och att må så bra som möjligt, är det svårt att undvika att detta också påverkar våra relationer. Utvecklingen är dock inte helt negativ. Människor i dagens samhälle slipper stanna kvar i relationer de inte trivs i på samma sätt som de var tvungna till förr utan har större frihet att välja relationer de mår bra av. Vad som kan vara negativt är att man går vidare för fort och inte ägnar tid åt att reparera sådant som skulle kunna repareras.

3.3 Genus och heteronormativitet

Den heterosexuella matrisen

Fanny Ambjörnsson har i sin bok *Vad är queer* (2006) relaterat sin syn på kön, genus och heteronormativitet till teorier om queer. Hon använder sig mycket av Judith Butlers tankar kring genus och den heterosexuella matrisen. Ambjörnsson skriver att man inom feministisk forskning sedan länge använt sig av begreppen kön och genus då man ansåg att det som sågs som manligt respektive kvinnligt var socialt och kulturellt konstruerat och inget av naturen givet. Istället ville man använda begreppet kön för att namnge vilket biologisk kön en person hade, medan genus stod för det socialt konstruerade kön man hade. Butler går dock ännu längre i detta tänkande och hävdar att även det biologiska könet är socialt konstruerat. Enligt Judith Butler är våra kroppar och deras egenskaper en effekt av kulturella och sociala sammanhang. Det finns inget naturligt kön utan istället en rad olika normer och regler, inte bara för hur man ska bete sig, utan även kravet på att man måste tillhöra ett kön. I vårt samhälle måste man helt enkelt vara man eller kvinna. Enligt Butler kan man inte tala om de två könen vi delar upp oss i idag utan att koppla dem till det heterosexuella levernet. Den normativa heterosexuella sexualiteten förutsätter att det finns två normativa kön som hålls åtskilda genom att ha olika egenskaper samt olika roller. Att vara kvinna idag är att vara sådan i det heterosexuella systemet och i mångt och mycket vara det som en man inte är. I den heterosexuella matrisen regleras också hur kvinnor och mäns sexualitet får uttryckas och mot vem. Butlers tankar visar att det som anses vara ett onormalt sexuellt beteende för kvinnor samtidigt ses som ett normalt sexuellt beteende för män då de hela tiden är varandras motsatser. En av grundbultarna är dock att sexualiteten endast får riktas mot någon av motsatt kön. Ambjörnsson skriver om att använda sig av ett heteronormativt⁷ perspektiv istället för bara ett heterosexuellt. Detta för att titta på det system som premierar ett visst sätt att leva sitt liv istället för att titta på enskilda individers handlingar. Likväl som heterosexualiteten kräver att det finns två olika kön behöver man även något annat att ställa den emot.

⁷Med detta begrepp menar man de institutioner, lagar, strukturer, relationer och handlingar som håller uppe heterosexualiteten som något enhetligt och naturligt och åtråvärt (Ambjörnsson, 2006).

Heterosexualiteten existerar således hela tiden i relation till homosexualiteten och båda begreppen kräver den andres existens för att kunna finnas till (Ambjörnsson, 2006).

I sammanhanget måste man även titta på begreppet homosocialitet. Ambjörnsson (2004) ger sin definition av begreppet i boken *I en klass för sig* som en samkönad vänskap där lojalitet, identifikation och gemensamma erfarenheter är viktiga komponenter. Begreppet brukar främst användas i samband med att man analyserar den påverkan som mäns relationer har på att befästa deras överordning i samhället. Mäns vänskap får aldrig övergå till sexuella relationer utan den homosociala relationen ska istället stärka solidariteten mellan männen, medan sexualiteten riktas mot det motsatta könet. Den homosociala vänskapen mellan män står således i motsats till homosexuella relationer mellan män. Att man skulle ha sex med någon av samma kön gör att man kommer bort från den ”naturliga” uppdelningen mellan vilket kön man har en sexuell relation med respektive en vänskaplig. Kvinnors homosociala förhållanden står dock inte i motsats till homosexuella förhållanden utan går snarare hand i hand. Anledningen till detta är att deras vänskap inte värderas lika högt som mäns och inte heller utgör något hot mot den strukturella överordning män har i samhället (ibid).

Tänkarna är starkt influerade av Foucaults arbeten om makt och sexualitet. Enligt honom är den ökande trenden i samhället sedan 1700-talet att klassificera och sortera sina medborgare. Klassifikationssystemet skapar ett verktyg för att stoppa in folk i fack och på så sätt lättare bestämma vilka som är mer normala och önskvärda. Det enda man behöver göra är att sortera bra, dåliga, normala och onormala beteenden. Den heterosexuella relationen har klassificerats som det normala medan homosexualitet framstår som något avvikande och onormalt. Enligt Foucault är samhällets normsystem inpräntat i folk på grund av rädslan att inte passa in, vilket gör att man frivilligt gör allt för att följa normen (Ambjörnsson, 2006).

Hegemonisk maskulinitet

Mansforskaren R. W. Connell (2003) har liknande tankar gällande kön och genus. Genusskillnader definieras genom reproduktion och fysik. Mäns och kvinnors olika kroppar och kvinnors möjlighet att föda barn påverkar synen på män och kvinnor i vardagslivet. Den sanna maskuliniteten utgår från männens kroppar. Aggressivitet eller en okontrollerbar lust är något som antas finnas naturligt i den maskulina kroppen. Den sanna maskuliniteten ger inte utrymme för homosexualitet eller barnavård, det är inte ”naturligt”. Kroppen ses som en maskin som producerar maskulinitet, som antas kunna fungera. Hur vi betraktar oss själva har att göra med fysiken, kroppen, som representerar vem vi är och vad vi tillskrivs. Den maskulina kroppen har att göra med *”en särskild känsla i skinnet, särskilda muskelformer och spänningar, särskilda hållningar och ett sätt att röra sig och särskilda möjligheten när det gäller sex”* (Connell, 2003, s. 78). Connell menar att när maskulinitet produceras står kroppen i centrum men han menar också att det därmed inte behöver vara givet för all framtid. Det är en historisk och social process som är föränderlig med tid och kultur. Han fastslår också att det inte handlar om en kropp utan att kroppar existerar i plural och att de skiljer sig åt. Connell talar om något som benämns hegemonisk maskulinitet. Hegemoni handlar om vad som gör att en grupp kan upprätthålla sin ledande position i samhället, och vilka inbördes relationer det finns i gruppen som medverkar till detta. Gruppen är då en bärare av maskuliniteten. Som exempel kan den kollektiva bilden av maskuliniteten, representeras av auktoriteter inom

näringslivet, militären och staten. Det ser dock inte likadant ut överallt och är inte bestående över tid. Däremot upprätthåller maskuliniteten i hegemonin en genusordning som Connell ifrågasätter. Hegemoni handlar om över- och underordning och i västvärlden är heterosexuella män överordnade homosexuella män. Homosexualitet ses som något som hotar den hegemoniska maskuliniteten, varpå de placeras längre ner i den hegemoniska maskuliniteten. Homosexualitet behöver inte vara det enda som legitimerar exklusion. Mesar, ynkryggar, mammas gosse och över huvud taget karaktäristiska som kan kopplas till feminitet eller icke maskulinitet kan utgöra en grund för detta (Connell, 2003).

3.4 Sammanfattning och diskussion av valda teorier

Gagnon och Simons teori om sexuella skript är skriven i USA på 1970-talet vilket man bör ha i åtanke när man jämför den med dagens svenska samhälle. Teorin handlar om att det är vissa normer som styr vad som är socialt accepterat och inte i en sexuell relation. På 70-talet var de rådande skripten, framför allt i västvärlden, att en sexuell förbindelse hörde hemma i ett heterosexuellt förhållande eller äktenskap (Gagnon/Simon, 1973). Något färskare är Helmius bok från år 2000. Den är en omarbetning av *Mogen för sex?! Det sexuellt restriktiverande samhället och ungdomars heterosexuella glädje* som Helmius skrev 1990 men vi anser ändå att hennes tankar är mer moderna. Vi valde att redogöra för dem i avsnittet om teorier eftersom vi menar att hennes tankar om kärleksideologin är ett sexuellt skript som finns idag. Vi anser att Helmius tankar inte rör sig långt från Gagnon och Simons. Det som skiljer sig är att hon inte begränsar sexuella förbindelser till äktenskapet. Hon har istället kärlek som ett villkor för en sexuell relation (Helmius, 2000). Baumans tankar ansåg vi vara ett komplement till Gagnon och Simon och kärleksideologin. *Liquid love* kom ut 2003 och kan därför ses som den mest uppdaterade versionen av en analys av dagens samhälle. Han beskriver att vi rör oss från det fasta sexuella skriptet, som Gagnon och Simon och Helmius beskriver. Relationer är, enligt Bauman, istället något som ska ge tillfredsställelse för stunden och att man går vidare när relationen blir sämre, att gräset alltid är grönnare på andra sidan. Relationer är snarare en konsumtionsvara. Vårt att nämnas är dock att Bauman verkade i England och i USA, och även om det också tillhör västvärlden, så kanske inte detta kan appliceras till fullo på Sverige.

Vi tycker oss inte se att det skett en stadig förändring mot något håll, utan att det snarare gått i vågor vilka sexuella skript som fått råda. Under 60-talet kom med hippierörelsen tankar om fri kärlek för att under 80-talet ersättas av en bröllopstrend. Även om andra faktorer kan ha spelat in, som förändringar i lagstiftning, så tror vi att det också berodde på vilka sexuella skript som var rådande vid den tiden. Något vi funderar på är om man kan se olika skript som en motreaktion på varandra, att utvecklingen under historiens gång gått i vågor. Kanske är "liquid love" en motreaktion på kärleksideologin. Blir det för mycket av "liquid love", går det då istället tillbaka till kärleksideologin, eller blir det kanske ett nytt sexuellt skript?

Gällande genus har vi utgått från den heterosexuella matrisen och hegemonisk maskulinitet. Butler beskriver att genus och kön är socialt konstruerat och att den heterosexuella matrisen reglerar vilka beteenden som gäller för kvinnor respektive för män. En diskussion om huruvida det biologiska könet är konstruerat skulle kunna bli en egen studie. Vi är dock överens om att vi i och med vårt biologiska kön tillskrivs egenskaper och förväntas bete oss enligt de modeller som finns formade för oss. Butler

framhåller att män och kvinnor är varandras motsatser, där mannen är normen mot vilken kvinnan förväntas förhålla sig till (Ambjörnsson, 2006). Ovan redogör vi även för begreppet homosocialitet. Det har vi kopplat till solidariteten i den samkönade vänskapen mellan män och kvinnor som ett sätt att upprätthålla över- och underordning (Ambjörnsson, 2004). Detta beskriver även Connell i den hegemoniska maskuliniteten som innebär att det finns vissa önskvärda beteenden, som styrka, makt och sexuell utstrålning, som en man ska ha för att behålla sin överordning i hierarkin (Connell, 2003). Vi tror att detta är något som män måste förhålla sig till även om det skiljer sig vilka önskvärda beteenden det är som styr mest i en grupp. Vi vill dock poängtera att vi tror att det är gruppen, framför allt i ungdomstiden, som styr vad som är accepterat och inte.

4 Metod och genomförande

4.1 Metodval

I kvalitativ forskning utgår forskaren från respondentens livsvärld. Man intresserar sig för dennes sätt att tolka världen omkring och hur han eller hon sätter ord på den. Kvalitativa studier har att göra med subjektivitet. Som forskare analyserar man empirin utifrån sitt synsätt och det är respondenternas subjektiva bild av ett visst fenomen man eftersträvar. I kvalitativ forskning söker man innebörden (Starrin/Svensson, 1994). Med kvalitativ forskning finns en möjlighet att som forskare vara mer öppen för nya infallsvinklar. Man låser sig inte för möjligheter att det kan finnas åsikter och tankar som forskaren inte tänkt på att ta upp själv med sina frågor. Det finns en större frihet för de intervjuade att styra samtalet och en större möjlighet att som forskare erhålla flera nyanser av ett fenomen. Till skillnad från kvantitativa studier kan man med ett kvalitativt tillvägagångssätt få en djupare förståelse för respondenternas synsätt (Kvale, 1997). Med hänsyn till vårt syfte och våra frågeställningar ansåg vi därför att en kvalitativ undersökning med fokusgrupper som metod var att föredra. Vid analysen valde vi ett abduktivt tillvägagångssätt.

4.2 Val av datainsamlingsmetod

Vi valde fokusgrupper som metod eftersom vi ville ha ett mer djupgående material som gjorde att vi kunde svara på de frågeställningar vi hade. Fokusgrupper är en metod man använder sig av om man vill beskriva ett fenomen, och genom en gruppdiskussion få fram människors attityder till ett visst ämne (Billinger, 2005). Syftet med fokusgrupper är inte att vara någon form av behandling eller attitydförändrande metod. Det är ett sätt att samla in data och ämnet ska vara förutbestämt av forskaren (Wibeck, 2000). Vi var ute efter att få en kollektiv bild av vad de i gruppen ansåg om sex- och samlevnadsundervisningen, inte vad de enskilda deltagarna hade för personlig åsikt och personliga erfarenheter i ämnet. Vi ville styra så lite som möjligt genom att låta deltagarna diskutera relativt fritt och genom att erhålla flera personers åsikter samtidigt kunde vi dessutom spara tid. Ett problem med fokusgrupper kan dock vara att man som moderator har mindre påverkan på vad diskussionerna utmynnar i (Kvale, 1997). Med detta i åtanke kan det vara positivt om fokusgruppen är strukturerad, vilket är att föredra när ämnet är särskilt känsligt eller om man ska göra en utvärdering. En strukturerad fokusgruppintervju innebär att moderatören styr genom frågor och ser även till att alla deltar lika mycket. En nackdel med strukturerade fokusgruppsintervjuer är att deltagarna blir hämmade och att deras svar blir färgade av moderatörens förförståelse. En ostrukturerad fokusgrupp kan istället bli friare och mer naturlig. Diskussionen styrs av deltagarna och deras intresse och bild av fenomenet har en annan möjlighet att komma fram. Däremot kan det bli så att gruppen inte kommer in på de ämnen som man som forskare vill att gruppen ska diskutera (Wibeck, 2000). Vi valde att ha ett mellanting av dessa två. Vi ville inte styra för mycket men ändå ge dem riktlinjer och ämnen som vi ville att gruppen skulle diskutera.

4.3 Population och urval

I studier med fokusgrupper som metod finns det riktlinjer om antal grupper och antal deltagare. Minst tre grupper är att föredra, däremot är det omtvistat hur många deltagare som ska vara med. Enligt Wibeck (2000) ska man ha som minst fyra deltagare och som mest sex deltagare. Är det fler än sex personer kan det bli svårt för alla att få plats och säga sin åsikt och är det färre än fyra kan gruppen bli för känslig om någon skulle utebli.

Homogena grupper med deltagare som inte är helt okända för varandra är att föredra vid fokusgrupper. Känner de till varandra sedan tidigare kan de vara mer bekväma och trygga med varandra i gruppen (Wibeck, 2000). Deltagarna i varje fokusgrupp var kända för varandra sedan tidigare. Det är positivt att använda redan existerande grupper eftersom det då är lättare för deltagarna att säga sin åsikt och att få igång en diskussion. Däremot kan det vara problematiskt om deltagarna faller in i samma roller som de brukar ha (ibid). Vi ansåg dock att det bästa var att använda oss av en redan existerande grupp. Vi föredrog att deltagarna var trygga med varandra och ansåg att det var lättare att få dem att delta när de visste att deras vänner också deltog. När det gäller ungdomar visar erfarenhet att det är fördelaktigt att ha samkönade grupper (Billinger, 2005). Därför valde vi att ha fyra grupper, två grupper med tjejer och två grupper med killar. Vi valde att gardera oss med att ha fyra grupper om en grupp inte skulle fungera så bra. I det fallet skulle vi då kunna använda oss av de tre andra grupperna och fortfarande ha tillräckligt med material. Dessutom ansåg vi att det var positivt att ha jämnt antal grupper, två med killar och två med tjejer. Vi ville undersöka om det skiljde sig mellan killarnas och tjejernas syn på sex- och samlevnadsundervisningen och deras behov och önskan om ett sådant ämne. Villkoren att få delta i gruppen var att ungdomarna var mellan 15 och 18 år och var boende i Göteborg. Vi krävde inte att de skulle ha haft sex- och samlevnadsundervisning eftersom vi ansåg att de ändå kunde ha meningar om hur den skulle se ut om så var fallet.

Vi valde att inte diskutera vårt insamlade material ur ett etnicitets- och/eller klassperspektiv. Vårt syfte var att belysa ungdomars tankar om sex och relationer ur ett genusperspektiv och vi ansåg att det därför inte fanns utrymme för att inkludera även dessa begrepp i analysen. Vilken etnisk- eller klassbakgrund man har kan dock vara viktiga faktorer för hur man kommer att utforma sin sexualitet.

4.4 Genomförande

För att förbereda oss inför fokusgrupperna och utformandet av intervjuguiden valde vi att kontakta två professionella. Vi hade en intervju med en man som både är socionom och pedagog. Han arbetar med att handleda lärare som undervisar i sex- och samlevnad. Genom en intervju med honom fick vi en översikt över hur sex- och samlevnadsundervisningen ser ut i Göteborgs stad. Han kunde också ge oss en historisk bild och vilken utveckling han tyckte sig se eftersom han arbetat inom området sedan 80-talet. Dessutom kontaktade vi en pedagog som undervisar i livskunskap och som dessutom är engagerad i frågor som rör hedersrelaterat våld och HBT-frågor. Vi gjorde ett besök på den skola där hon arbetar som lärare och fick delta i en lektion om livskunskap. Vi gjorde även en intervju med henne för att få hennes, som pedagog, syn på undervisningen. Genom dessa två intervjuer fick vi en bredare bild av sex- och samlevnadsundervisningen. Vi poängterar dock att detta framför allt var för vår egen skull. Detta var ett sätt att förbereda oss inför fokusgrupperna och konstruktionen av vår intervjuguide. Vi kunde även genom dessa se hur väl det som ungdomarna sa stämde in på de professionellas syn. Vi strävade dock inte efter en komparativ studie utan vad som framkom i fokusgrupperna var det centrala.

Vi fick kontakt med de fyra grupperna på olika sätt. Dels vände vi oss till tre fritidsgårdar i två olika stadsdelar och där vi fick kontakt med en tjejgrupp och två killgrupper. Den ena killgruppen och tjejgruppen kom från samma fritidsgård. Deltagarna i de olika grupperna

gick dock inte på samma skola men var kända för varandra sedan tidigare. Vi gjorde även en öppen ansökan, då vi på en annan fritidsgård satte upp en lapp där vi sökte efter ungdomar som passade vår målgrupp. En öppen ansökan är ett tillvägagångssätt om man vill rekrytera respondenter (Wibeck, 2000). Genom denna metod fick vi dock inga gruppdeltagare. Vi kontaktade även en tredje fritidsgård där personalen gjorde urvalet för gruppen. Hon hade som ambition att välja de ungdomar som var mest seriösa och som inte tillhörde samma kompiskrets för att undvika att ungdomarna uppehöll en fasad inför sina kompisar. Från pedagogens klass fick vi dessutom kontakt med fyra av hennes elever som ville vara med i en fokusgrupp. Vi tyckte att det var viktigt att inte ta elever från samma skola eller samma stadsdel. Vi ville ha en viss spridning i våra svar. På så sätt fanns det en större chans att de hade olika erfarenheter av sex- och samlevnadsundervisningen vilket vi ansåg kunde vara intressant. Vi ville ge exempel på hur det kan se ut i olika grupper, men ser dem inte som förespråkare för vad alla ungdomar i deras ålder anser om sex- och samlevnadsundervisningen. I tre av grupperna hade vi fyra deltagare och i en av grupperna hade vi tre deltagare. Trots att riktlinjerna är minst fyra deltagare ansåg vi att vi fick nöja oss med tre eftersom vi inte hade någon möjlighet att få en till. Över huvud taget var det svårt att få respondenter till fokusgrupperna, trots att vi kom överens med ungdomarna om en tid hände det flera gånger att de inte dök upp. Därför ansåg vi att vi fick vara flexibla i våra krav. Vi höll dock fast vid kravet på att deltagarna skulle vara över 15 år av etiska skäl.

Fokusgruppsintervjuerna varade mellan 20 minuter och 70 minuter och vi var alltid två moderatorer som deltog i gruppen. Båda hjälptes åt att ställa frågor och att få igång en diskussion. Som ersättning erbjöds deltagarna fika under fokusgruppen. Vi använde oss ett av M.Q Pattons förslag på intervjuguide, den allmänna intervjuguiden. Då utgår man från olika teman som är formulerade på förhand. Under varje tema har man även formulerat ett antal öppna frågor. Dessa behöver inte besvaras i ordning utan det viktiga är att deltagarna täcker in de ämnen man avser dem diskutera (Larsson, 2005a). Vi utgick från vår intervjuguide vid alla tillfällen och i alla utom i en grupp började deltagarna själva diskutera relativt fritt. Intervjuguiden hade vi delat in i fyra olika teman; sex- och samlevnadsundervisningen, genus, normalitet och andra källor. Vi hade underfrågor och såg till att deltagarna berörde de ämnen som vi hade bestämt på förhand.

Tre grupper var relativt förberedda på att de skulle delta i fokusgruppen. En grupp fick en förfrågan om deltagande när både vi och de befann oss på fritidsgården. Deras korta svar och att diskussionen aldrig riktigt kom igång kan ha att göra med att de inte hann förbereda sig. Vi informerade alla grupper om att vi skulle spela in diskussionen och att syftet med det var att vi sedan skulle ha lättare att skriva ner samtalet, och för att vi ville undvika att anteckna under diskussionens gång. Vi var noga med att påpeka att deras namn skulle avkodas i uppsatsen, att deras deltagande var frivilligt och att de kunde avbryta när de ville. Dessutom förklarade vi att det var viktigt att visa respekt för varandra i gruppen och att låta alla tala till punkt. Alla fyra tillfällen befann vi oss på ett ställe som var bekant för ungdomarna. På fritidsgårdarna och på skolan fick vi tillgång till en någorlunda avskild plats där vi utförde intervjuerna. Intervjuerna delades sedan upp mellan oss för transkribering.

4.5 Om rekryteringen till fokusgruppsintervjuerna

Rekryteringen av grupper gick bitvis trögt och vi var efter ett tag tvungna att frånga vissa av våra etiska riktlinjer som vi satt upp från början genom att inte inkräva intyg ifrån föräldrarna. Beslutet om detta togs dock efter noga övervägande och vi ansåg att det ämne och de frågor vi ställde inte var av så känslig och personlig karaktär att intyg fodrades. Svårigheterna med att rekrytera innebar också att grupperna hade olika lång tid på sig att sätta sig in i ämnet vi skulle prata om. Vår första fokusgrupp bestod av elever till läraren vi intervjuade och anmälde sig själva till deltagandet. Den gruppen hade vi möjlighet att förbereda via mailkontakt och de fick även en mer genomgående presentation av vårt arbete innan intervjun via mailkontakt. Denna grupp hade också en mycket engagerad lärare och de var från hennes lektioner förmodligen vana vid att diskutera de frågor vi ville prata om. Vi fick också innan besöket i klassen reda på att de var vana vid att studenter från högskolan var med på deras lektioner.

Vi rekryterade två grupper, en killgrupp och en tjejgrupp från en och samma fritidsgård i Göteborg. De två grupperna från denna fritidsgård bestod av en grupp som precis hade repat med sitt band medan den andra gruppen var där och spelade kort med några kompisar. Den sistnämnda var den enda gruppen som behövde lite övertalning. Vad som skiljde dem åt var dock att tjejgruppen, då de tillfrågades innan av personal, hann förbereda sig något medan killgruppen inte hade tid att förbereda sig. Istället var det vi som handplockade dem på plats och de var från början lite motsträviga till att delta. Effekterna av detta syntes relativt tydligt i resultatet, bland annat genom att det kändes som att det var en grupp som inte verkade helt trygg med varandra och där intervjutiden var som kortast. En annan faktor som kan ha spelat in var att det var ganska sent på kvällen vilket gjorde att det verkade som om de var trötta. Vi var inte heller förberedda på att ha den gruppen utan tog den mest för att de var där då och gick med på att delta. Vi upplevde det som att de ville upprätthålla en ”tuff” attityd inför de andra och oss. Trots att förutsättningarna kanske inte var de bästa så ansåg vi ändå att materialet från gruppen var intressant, varpå vi valde att redovisa även detta.

Den andra killgruppen valdes ut från en annan fritidsgård i Göteborg och var förberedd sedan dagen innan. Killarna i den här gruppen var dessutom utvalda av personalen eftersom de ville ge oss killar som var mer seriösa och mogna och inte heller från samma umgänge eftersom det i så fall skulle bli att de ville hålla uppe en fasad för sina kompisar. Det märktes tydligt i gruppen, de var seriösa och verkade inte vara så måna om att upprätthålla en attityd eller säga saker som de kanske inte tyckte för att bli godkända av de andra. På den fritidsgården rörde det sig fler ungdomar än på den förra, runt 100 en ”normal” kväll. Detta kan ha medfört att de blev mer anonyma för varandra.

4.6 Att prata om sexualitet i grupp

I varje grupp var det någon som inte pratade så mycket. Orsakerna till detta kan vara många, dels att man som person har svårt att prata i grupper eller att ämnet kändes genant eller obekvämt att prata om. Det kan vara speciellt känsligt att prata om ämnen som kretsar kring sex och relationer ifall man inte har så stor erfarenhet själv, vilket också det kan medföra att man håller en lägre profil samtidigt som det kan ha motsatt effekt, för att ge sken av något. Dessutom kan gruppssammansättningen påverka vilken roll man får i en grupp, speciellt då man redan har invanda ”roller” i gruppen och kanske faller tillbaka på

dem. De som pratade mycket verkade vara vana vid att ta plats, vilket även gruppen lät dem göra. Samtidigt hade vi som samtalsledare en viktig funktion att se till så att alla kom till tals och det kan då ha varit en miss från vår sida att inte ha fångat upp alla lika bra. Vi försökte förmå de som var något tystare att delta mer aktivt men ibland vände vi oss automatiskt till de mest utåtriktade, då vi inte är så vana vid att leda samtal och var upptagna med att få fram resultat. Vi tänker att det kan vara svårt att alla ska få komma till tals lika mycket i en grupp, särskilt under begränsad tid. Vi var dock medvetna om vår roll i gruppen och att vi påverkade samtalet. I intervjuerna med killgrupperna tänker vi att vi kan ha påverkat mer, då det kan ha varit svårare att prata med oss av den anledningen av vi är tjejer och dessutom något äldre. I den andra killgruppen, som fungerade bra, verkade det som om de hade respekt för oss för att vi kom från universitetet och vi ansåg att de dessutom verkade vara vana vid att lyssna på och respektera äldre. Med tanke på att de var utvalda kanske de kände sig lite speciella och ville göra det så bra som möjligt. De kom ju faktiskt till fritidsgården den kvällen för att vara med i fokusgruppen. Så var det inte med någon annan grupp. Det verkade dock som om alla grupperna tyckte om att prata om ämnet. Många av gruppdeltagarna sade också att de tyckte om att prata om sex och relationer. I åtminstone tre av grupperna levde diskussionerna relativt fritt och de kom in på saker som relationer, hur man ska hantera svartsjuka, utseende och porr. Eftersom ingen av deltagarna varit med om fokusgruppsintervjuer tidigare visste de inte exakt hur det skulle bli innan. Därför var de lite osäkra och la i början det mesta på oss men efter ett tag flöt diskussionen mer fritt utan vår ständiga inblandning.

4.7 Analysmetod

Vi använde oss av en abduktiv analysmetod. Det innebär att man växlar mellan del och helhet, teori och empiri. Man använder sig både av en induktiv och av en deduktiv metod. Vi använde oss av meningskategorisering som innebär att man kodar intervjuerna och inplacerar de olika delarna man finner i kategorier. Kategorierna kan vara uttalade men de kan också växa fram, vilket var fallet för oss. Vi sökte framträdande teman i de olika intervjuerna, både det som förenade dem och det som skilde sig åt. Intervjuerna kodade vi enskilt och kombinerade sedan våra svar. Flera uttolkare är ett sätt att kontrollera analysen och stärka reliabiliteten (Kvale, 1997).

Beroende på vilken utgångspunkt man har får man fram olika resultat. När man gör en analys är man påverkad av vilken teoretisk utgångspunkt man har samt sin egen förförståelse. Meningstolkning är kopplat till det hermeneutiska förhållningssättet (ibid). Hermeneutik handlar om att förstå och tolka innebörden eller meningen i någonting, som en text eller en företeelse. Insamlat material analyseras och syftet är att generera kunskap, inte att dra slutsatser eller att generalisera (Starrin/Svensson, 1994). Med hänsyn till det perspektiv, den förförståelse man har tolkar man materialet (Kvale, 1997). Förförståelsen, ens egna förväntningar, åsikter och värderingar, är central i denna tolkning eftersom det är den som påverkar hur man analyserar materialet. Detta leder inte fram till någon absolut sanning utan det som framkommer är olika perspektiv på hur texten kan förstås (Lilja, 2005). Vår förförståelse har med stor säkerhet även påverkat analysen av vårt empiriska material. När vi påbörjade detta arbete var vi alla överens om att den sex- och samlevnadsundervisning vi haft hade varit väldigt bristfällig. Dessutom hade deltagandet i Unga möter unga förstärkt denna bild. Vi kan därför ha varit inställda på att samma åsikter skulle framkomma i våra intervjuer, eller kanske till och med hoppats. Att vi valde

ett genus- och heteronormativt perspektiv har mycket att göra med den syn vi har på sexualitet och kön. Trots att vi inte delar samma uppfattning fullt ut gällande kön och sexualitet så ser vi ändå det som något mer konstruerat än biologiskt. Att vår utgångspunkt är att kön och sexualitet är konstruerat kan medföra att vi även valt att lyfta upp det ungdomarna har sagt som passar in i detta perspektiv. Sen sist men inte minst kan det faktum att vi är tjejer göra att vi hade lättare att få kontakt med tjejerna än killarna i fokusgruppsintervjuerna och relatera till det de sa. Dessutom kan det ha varit lättare för tjejerna att känna sig avslappnade med oss än för killarna.

Förutom ett hermeneutiskt synsätt har vi även ett fenomenologiskt synsätt. Det innebär att det är aktörernas subjektiva uppfattning av sin verklighet som studeras (Starrin/Svensson, 1994). En kombination av ett hermeneutiskt och ett fenomenologiskt förhållningssätt är vanligt förekommande när man vill förstå och tolka empiri (Larsson, 2005b).

Med hjälp av ett teoretiskt förhållningssätt kan man få distans till empirin. Det man söker i tolkningen är inte enbart det som är uttalat utan även det implicita (Kvale, 1997). Det menar vi är centralt i vår studie med fokusgrupper eftersom det inte bara är en diskussion som pågår utan det sker även interaktion på andra plan, exempelvis genom kroppsspråk. Kulturen i gruppen, vad som är tillåtet att säga och vad som inte är tillåtet är också intressant. Vi valde att genom en sociologisk utgångspunkt förklara och förstå den empiri vi erhöll från fokusgrupperna. Genom att svara på våra frågeställningar med hjälp av bland annat Gagnon och Simons teorier om sexuella skript framkom en bild av ungdomarnas synsätt på ämnet. Hade vi haft en annan teoretisk utgångspunkt hade vi med stor sannolikhet fått fram en annorlunda bild.

Vi var självklart färgade av vår teori och tidigare forskning när vi läste empirin men samtidigt fann vi nya teman i vårt insamlade datamaterial. Snarare än att vi i empirin sökte det som passade in i teorin och därmed riskerade att missa viktiga synpunkter i materialet pendlade vi emellan teori och empiri och sökte framträdande teman. Ungdomarna hade berört ämnen som skiljde sig från intervjuguiden. Det var vår subjektiva tolkning av materialet som påverkade de val av teman vi gjorde. Om någon annan hade gjort analysen kanske inte samma teman hade valts (Starrin/Svensson, 1994).

4.8 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Reliabilitet innebär att materialet är tillförlitligt. Ett sätt att uppnå reliabilitet är att olika personer bedömer materialet (Wibeck, 2000). Vi analyserade materialet enskilt och jämförde sedan våra tankar och hur vi kategoriserat empirin. En utförligare diskussion om reliabilitet finns i avsnittet ovan om analysmetod.

Validitet handlar om trovärdighet och det uppnås genom att man studerar det man haft för avsikt att studera. Det handlar om att deltagarna i gruppen känner sig trygga att säga vad de verkligen tycker, och inte vad de tror förväntas av dem. Även detta kan dock vara ett resultat, om man vill undersöka vad som är socialt accepterat att säga om ett ämne. För att säkra validiteten är det positivt om man befinner sig på en plats där deltagarna är bekväma, under gruppssessionen bör man vara uppmärksam på stämningen i gruppen, om den känns lugn och avslappnad (ibid). Under alla fokusgruppsintervjuer befann vi oss på

en plats där deltagarna var hemmastadda. Fritidsgårdarna och skolan var arenor som var en naturlig plats för dem. Vi var dock medvetna om att deltagarna i alla grupper kanske inte var helt avslappnade med varandra och med oss. Vi fann det dock vara intressant att studera det som var accepterat att säga och inte. Vi har även diskuterat detta i avsnittet om grupperna.

Man bör också gå tillbaka till sina frågeställningar och syfte och fundera på om det är detta man undersöker. Att åsikter kommer fram i en grupp istället för en enskild intervju, menar Wibeck, är mer naturligt. Man diskuterar och vädrar sina åsikter oftare i interaktion med andra än individuellt. På så sätt uppnås ekologisk validitet, alltså validitet i levande livet, det som är mest naturligt för deltagaren. Hade någon annan lett grupperna och sedan analyserat materialet med samma syfte och frågeställningar hade resultatet antagligen sett lite annorlunda ut. Vi har en tolkning på något som kan tolkas på olika sätt (Wibeck, 2000).

Gör man fokusgrupper har man inte som syfte att generalisera. Enkäter ger en mer generell bild, men vill man gå djupare är fokusgrupper ett bättre metodval. Visserligen är det färre respondenter men dessa människor har en möjlighet att förklara och utveckla sina svar och åsikter på ett annat sätt än om de fyller i en enkät. Vi vill exemplifiera och visa på tendenser av hur en viss grupp kan tycka om ett fenomen.

4.9 Etik

Vi har utgått från Vetenskapsrådets etiska riktlinjer, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (www.vr.se). I alla fokusgrupper informerade vi ungdomarna om vad studien handlade om, att deltagandet var frivilligt och att de när som helst kunde avbryta. Föräldrarna bör ge sitt samtycke till dess att barnen är 18 år. I vissa fall krävs dock inte detta (ibid). Det är dessutom omdebatterat vem det är som egentligen ska ge sitt samtycke. Kvale (1997) framför, när det gäller skolelever, att det kan vara barnen själva, läraren, rektorn, lika väl som att föräldrarna ger sitt samtycke (ibid). Vår ambition var att kräva samtycke från deltagarnas föräldrar. På grund av svårigheter att få deltagare till grupperna gjorde att vi i två fall genomförde fokusgruppen samma dag som vi bestämde att vi skulle ha den. Det fick som följd att vi fick åsidosätta kravet på samtycke från föräldrar. Vi ansåg att möjligheten att genomföra fokusgruppen och få vårt empiriska material var viktigare än att föräldrarna hade vetskap om och gav sitt samtycke till ungdomarnas deltagande. Eftersom vi var noga med att påpeka att inga personliga frågor skulle ställas och att det var upp till ungdomarna hur mycket eller hur lite de ville dela med sig ansåg vi att det inte var känsligt för dem att delta. Vi gick dessutom alltid via en kontakt med någon som kunde tänkas representera ungdomarna, dels läraren, vars elever vi kom i kontakt med, och dels personal på fritidsgårdarna. Dessutom försäkrade vi ungdomarna konfidentialitet. Deras identitet skulle inte röjas i uppsatsen och dessutom var vi de enda som skulle lyssna på banden. Vi förvarade inga personuppgifter någonstans där någon utomstående kunde ta del av dem. I transkriberingarna skrev vi inte ut några namn. Det material vi samlade in har endast nyttjats för denna uppsats.

Vi vill dock poängtera att etik inte bara är ett avsnitt i denna uppsats, utan ett etiskt förhållningssätt har genomsyrat hela uppsatsprocessen.

5 Resultat och analys av fokusgruppsintervjuer

5.1 Det upplevda behovet av sex- och samlevnadsundervisning

Alla de intervjuade hade liknande upplevelser när det kom till sex- och samlevnadsundervisningen. De hade haft sex- och samlevnadsundervisning i främst mellan- och högstadiet, men de hade börjat olika tidigt. De flesta mindes inte exakt när de hade det första gången eller hur många gånger de hade haft det utan det som framkom var att det inte hade varit ett särskilt frekvent inslag i deras undervisning. En grupp sade att de hade haft sex- och samlevnadsundervisning redan i årskurs fyra medan några hade startat i årskurs fem eller sex och sedan ett par gånger i årskurs sju och åtta samt ibland även årskurs nio. På högstadiet var sex- och samlevnadsundervisningen förlagd till biologielektionerna för samtliga. Fokus, upplevde deltagarna, hade varit på det kroppsliga och lärarna hade pratat om puberteten och könsorganen. De hade även fått mycket undervisning om könssjukdomar och preventivmedel, men några av deltagarna saknade ändå mer vägledning i hur man skyddade sig på bästa sätt. Vad de saknade var mer information om vilka biverkningar olika skydd kunde medföra. Många av de intervjuade var missnöjda med vid vilken tidpunkt olika ämnen togs upp, till exempel uppgav en grupp att skolsköterskan hade pratat om mens med dem i årskurs åtta och att det hade varit alltför sent. En av deltagarna i en annan grupp uttryckte också sitt missnöje med detta.

- Det första där, i fyran eller när det nu var så fick vi gå ner i någon källare och titta på bilder på könsorgan så sa hon att vi kunde hämta bindor och kondomer hos skolsköterskan då är man nästan för liten för att lära sig om det och sen så nästa gång så är det som att man är för stor för att lära sig.

Samma grupp tyckte att för sent var att ta upp ämnet i årskurs nio, då man enligt dem redan vet det man behöver veta. Den andra tjejgruppen uttryckte dock en annan åsikt.

- Jag tycker att det borde komma redan i nian - åttan egentligen.
- Ja, och då skulle det vara så mycket grejer som... för att det kanske händer såhär innan nu, och då så är det så många misstag, för så mycket saker som hon sa kände man kanske igen sig i men det är ju typ...
- Ja, varför har ingen sagt det här tidigare typ
- Ja, det skulle man ha vetat tidigare, ja.

Denna grupp var den enda av grupperna som hade haft livskunskap på schemat i gymnasiet där sex- och samlevnad hade varit ett viktigt inslag. Detta märktes tydligt i att de överlag var mer nöjda med den sex- och samlevnadsundervisning de fått. En av killgrupperna var också i stort sett nöjda med den undervisning de fått och vad som hade tagits upp. De tyckte att lektionerna hade varit intressanta och att de hade lärt sig mycket. Det de efterfrågade var istället mer repetition av vad man hade lärt sig och att man skulle prata om det både i årskurs nio och sedan även i gymnasiet. Det man lärde sig i grundskolan skulle dock mer kunna utgöra en grund för att sedan gå in mer på djupet i gymnasiet. De ansåg att undervisningen var viktig, mycket med tanke på kommande förhållanden i framtiden, så att man visste hur det funkade och inte skulle stå helt rådvill. Deltagarnas tankar och upplevelser kring sex- och samlevnadsundervisningen överensstämmer till stor del med det som framkom i Skolverkets kvalitetsgranskning från år 1999. Där såg man en stor skillnad i hur grundskolan och gymnasieskolan la upp sin

undervisning och hur stort utrymme ämnet fick. Den stora skillnaden var att direkta målangivelser fanns i grundskolans läroplan angående sex- och samlevnadsundervisningen och då kopplat till ämnet biologi. I gymnasieskolans läroplan omnämns inte ämnet annat än som ett av många ansvarsområden rektorn har. Eftersom ämnet inte var obligatoriskt var det beroende av rektorns vilja och intresse att ta upp ämnet ifall eleverna skulle få någon sex- och samlevnadsundervisning. Vissa elever kunde på detta sätt genomgå gymnasiet utan att få någon som helst sex- och samlevnadsundervisning medan det på andra skolor var ett obligatoriskt inslag i undervisningen. Skillnaderna var dock inte enbart mellan grundskola och gymnasieskola, utan också mellan grundskolor. Många av de undersökta skolorna hade ett mer främjande perspektiv på sex- och samlevnad och lät också undervisningen bli mer ämnesövergripande, medan andra hade ett mer traditionellt undervisningssätt där ämnet endast förlades till biologielektionerna (Skolverkets kvalitetsgranskning, 1999). Kontentan av detta kan man även se i ungdomarnas uttalanden i intervjuerna. Samtliga hade gått på högstadieskolor där som sagt undervisningen varit förlagd till biologielektionerna och där fokus hade varit på det kroppsliga och på farorna med sex. De ungdomar som hade haft livskunskap, där sex- och samlevnad gavs ett stort utrymme, gick på en gymnasieskola som hade en skolledning som satsade på de här frågorna. Ämnet fick därför stort utrymme och dessa elever hade haft en lärare som ansåg att diskussioner, övningar och samtal var en viktig del i undervisningen. Samtal var också något som efterfrågades mer av eleverna i rapporten, ihop med en allmän efterfrågan på mer sex- och samlevnadsundervisning. Det var för mycket information men för lite tid för reflektion och samtal (ibid).

Mattson skriver i Socialstyrelsens rapport från 1991 att en bra sex- och samlevnadsundervisning är en kombination av att läraren förmedlar fakta och upplyser eleverna ihop med att eleverna får möjlighet att diskutera och samtala om det som tas upp. Sex- och samlevnad är enligt honom ett ämne som kan vara svårt att undervisa i, då det är ett kontroversiellt ämne där många har olika åsikter och tankar. Det är också ett ämne som för lärare kan upplevas som något oerhört personligt. Samtidigt är det dock enligt honom ett ämne som skulle tjäna mycket på att elever fick ta större plats på lektionerna genom samtal, diskussioner och kunna ställa frågor (Mattson, 1991). Den ena killgruppen var mer avigt inställda till undervisningen än de övriga och tyckte överhuvudtaget inte att skolan skulle ha så mycket sex- och samlevnadsundervisning utan att lärarna skulle ha en mer vägledande funktion och upplysa om ungdomsmottagningar och liknande. Som förslag på hur lektionerna skulle kunna se ut sade en av killarna:

- Asså, jag tänkte på en grej när det gäller undervisning i skolan, istället för att lärarna ska hålla på och snacka... istället för att man typ ska diskutera med läraren så kan ju läraren dela in en i grupper och sånt så kan man diskutera med kompisar istället.

Överhuvudtaget uttryckte gruppen att det var kompisar som var de man ville diskutera med och dessutom var det dem man pratade mest om sex med. Trots att gruppen sade sig vara ganska ointresserade av vad skolan hade att säga i ämnet så kanske det hade mer att göra med på sättet man lade upp undervisningen. Det kan ha något att göra med det som Mattson pratade om, att läraren i detta ämne inte bara kan upplysa eleverna utan också måste låta dem få reflektera och samtala om ämnet, både med varandra och med läraren (ibid.).

5.2 Sex och relationer

Ambivalens

Ett tema som vi ansåg framkom i fokusgruppintervjuerna var en viss ambivalens hos ungdomarna. De har tillgång till intryck från olika kanaler, media, filmer, porr, vänner, föräldrar och skola. De får signaler från olika håll om hur de ska bete sig, tycka och vara, inte minst när det gäller sex och relationer. Vad som påverkar mest och på vilket sätt skiljer sig antagligen från person till person. De sexuella skript som styr, menar vi, framkommer genom dessa olika kanaler, vilket inte innebär att de för den skull behöver vara entydiga. Kärleksideologin som handlar om att sex bör ske i en kärleksrelation anser vi vara ett sexuellt skript som finns idag. Att vi dessutom har med. Baumans tankar om det flytande samhället säger något om den ambivalens som finns. Det är inte så enkelt att sex och kärlek hör samman. Detta tyckte vi var framträdande i våra fokusgrupper. Det var accepterat att ha en KK⁸ om båda mätte bra av det, men vi upplevde ändå att det någonstans i bakhuvudet krävdes kärlek för att ha sex.

- Men visst kan det ju kanske vara spännande eller så att ha en KK också (...) men ändå att det är inte den grejen att man... man delar ju så mycket med en person när man har sex, alltså man visar ju hela sitt, ja inre eller vad man ska säga

Det är alltså viktigt med vem man har sex, eftersom man visar hela sitt inre. Gagnon och Simons tankar om sexuella skript är från 70-talet, då ett av de mest framträdande sexuella skripten var att sex skulle ske mellan man och kvinna inom ett äktenskap eller ett förhållande (Gagnon/Simon, 1973). Kanske är det inte så mycket som har förändrats. Det är fortfarande viktigt med vem man har sex och att en sexuell relation utan kärlek egentligen inte är så eftersträfvärd. Vidare i diskussionen om KK i denna grupp uppgav de att tjejer kunde få dålig stämpel om det kom ut att de var KK eller hade sex med för många och att det därför var lite hysch-hysch. Den andra tjejgruppen diskuterade också detta fenomen och tyckte att det var okej att vara KK och att prata högljutt om sex men man fick inte vara *för* högljudd. En av tjejerna beskrev hur en tjej i hennes klass brukade komma till skolan och berätta högljutt om sina sexuella bravader och hur det inte riktigt uppskattades av klasskamraterna.

- och en grej att sitta och skryta om vad man har gjort, det är ju roligare att prata om det, inte att komma till skolan och berätta om konstiga grejer. Det är roligare att snacka om det. Tycker jag.

Även detta berör Bäckman i sin avhandling. Hon beskriver hur tjejers sexuella lättsinnighet inte är accepterad om man ställs inför den (Bäckman, 2006). Vi tolkar det som att det mesta är accepterat principiellt men vid konfrontation av vissa beteenden krävs en viss omvärdering, som inte reflekteras över.

Vi upplevde ett ”i princip-tänkande” hos ungdomarna. I alla grupper menade de att alla tänkte olika och att det var individuellt vad man tyckte. Däremot följde detta ofta av ett ”men...”. I princip var det accepterat att vara KK men de skulle inte berätta det öppet för sin omgivning och egentligen ville de vara kära. Detta var en av tjejgrupperna tydliga med.

⁸KK står för knullkompis, någon som man har sex med utan att man behöver ha känslor för varandra eller ingå i en relation.

I princip så var utseendet inte viktigt men egentligen var det det första man tänkte på. Det var även lika accepterat att två killar var tillsammans som att två tjejer var det egentligen, men eftersom de var mer vana vid lesbiska så var bögar lite annorlunda. Alla kommenterade att ett stort antal sexpartners kunde medföra olika status för tjejer och killar, som en av killarna uttryckte det när vi frågade honom varför de trodde att det var så.

- Det är bara typ en princip eller vad man ska säga. Det har bara blivit så.

Vidare i diskussionen kommenterade en av killarna att det egentligen inte var accepterat för alla, men han tyckte ändå att det borde vara så. Vi utläser att ungdomarna visste vad de borde tycka men att de egentligen tyckte något annat. Det ska vara accepterat att vara KK, både för tjejer och killar, utseendet ska inte vara det viktigaste och bögar ska vara lika accepterade som lesbiska. Frågan är då vilka konsekvenser detta ”i princip-tänkande” får och hur det påverkar ungdomarna. Det verkade som om det fanns regler, skript, för hur de skulle tänka, men att det var lättare att inte följa dessa regler. På så sätt kunde de kategorisera sin omgivning, och tillskriva kategorierna egenskaper. Tjejer som ligger med för många är slampor när killar istället får status, utseende är viktigt och det är inte helt okej att vara kille och homosexuell. Detta påminner om Foucaults tankar om människans behov av kategorisering för att bringa ordning. På så sätt får man ordning på var man själv ska befinna sig, så att man passar in och är ”normal” (Ambjörnsson, 2006). Gagnon och Simon menar att de sexuella skripten dels existerar på en interpersonell nivå och på en intrapsykisk nivå (Gagnon/Simon, 1973). Vi tror att dessa inte alltid överensstämmer. Det verkar som om det interpersonella väger över, åtminstone utåt sett. Inför varandra finns det en attityd och en kultur som är rådande. Sedan är det individuellt vad som pågår intrapsykiskt. Ungdomarna var ändå medvetna om detta, de var medvetna om vilka åsikter som gällde, men de kunde ändå vara flexibla i sina åsikter för att passa in och inte vara avvikande.

En av grupperna talade inte särskilt mycket om huruvida det var viktigt för dem att vara kär för att ha sex eller inte. Däremot var de mer tydliga med att det inte var viktigt vad andra, framför allt vad lärare tyckte. De var relativt klara över att det som lärarna förmedlade inte gjorde någon verkan på dem och de verkade inte heller bry sig om vad andra tyckte. De berättade om ett frågeformulär som de hade fått i åttan på högstadiet då de fått fylla i om de hade haft sex, om de hade kysst någon och liknande frågor. Detta beskrev de som något som satte press på en och de uppskattade inte att det ställdes så personliga frågor. En av tjejerna menade att hon inte hade brytt sig om det om hon fyllt i det nu, men i åttan hade hon däremot framställt sig på ett visst sätt för att det skulle verka som om hon var mer erfaren än hon var. Vi tolkar det som att hon ville förmedla en bild av hur erfaren hon var för att passa in, för att tillhöra rätt kategori. Kanske finns det en skiljelinje mellan de som har haft sex och de som inte har haft sex. När man har haft sex har man lättare att prata om det och har man ingen erfarenhet så blir det något som man står utanför. Det verkar som om det är viktigt för de ungdomar som vi träffat. En tjej beskrev det så här.

- Jag märker själv alltså, folk som jag känner som har haft sex nu på senaste tiden, de kan helt plötsligt skämta om sex och prata om sex (...) och typ fråga sexfrågor och innan var de ”hallå, den har haft sex!” (...)

Ungdomarna beskriver alltså en viss press att ha sex. Kravet på att man måste vara kär, kanske bara ökar pressen på ungdomarna. Flera av ungdomarna beskrev att lärare förmedlade en bild om att de skulle vara kära för att ha sex. Detta kommenterade en av tjejerna.

- Asså det är jag så irriterad på mina lärare nu för de är väldigt såhär som att ”ja, man ska inte ha någon KK” eller något sånt där och ”ja, man ska helst vara tillsammans med den man har sex med och man ska inte ligga med någon på fyllan eller man ska helst inte vara full över huvud taget” (...) och när vi har elever i klassen som funkar så som de gör så tycker jag att då kan lärarna hålla tyst om vad de tycker för det spelar ju ändå inte så stor roll.

De beskriver att de vuxna inte bör ha åsikter om de ungas sexuella handlingar, att det inte är deras ensak. De menar att det för ungdomar är oviktigt om någon är oskuld och om någon annan har mycket sex eller flera pojkvänner efter varandra. De menar att det framför allt handlar om hur man är som person, vilka man växt upp med och vilka man umgås med nu. Under tonåren blir vännerna allt mer viktiga. Det är de som påverkar värderingar och bidrar till ungdomarnas formande av sin identitet. Föräldrars och vuxnas betydelse minskar (Erling/Hwang, 2001). Centerwall beskriver även detta, att ungdomar inte vill bli ifrågasatta av de vuxna för sin förmåga att ta ansvar (Centerwall, 2000). Helmius menar att det kan bli problematiskt när de vuxna ska styra in ungdomarna på rätt väg. Hon framhåller att vuxna och unga har olika bilder av ungas sexualitet (Helmius, 2000). Vi tror att man som ung vuxen inte vill bli ifrågasatt om sex, som i ungdomsåren kan vara känsligt. Vi tolkar ovanstående diskussion som att de inte vill bli sedda som ansvarslösa ungdomar, utan att det är individuellt hur man beter sig, hur man är som person. Det är inte de vuxnas uppgift att styra in ungdomar på rätt väg eftersom det inte spelar någon roll vad de tycker. Ungdomarna verkade befinna sig i en ambivalens, där det fanns riktlinjer om hur de skulle tycka och bete sig i olika sammanhang för att tillhöra rätt kategori. Att skripten sedan är motsägelsefulla kanske kan ge dem större möjlighet att välja, men det kan nog även förvirra dem. Ungdomar har helt enkelt fått större frihet att utforma sina liv.

Är gräset alltid grönare på andra sidan?

Vi ser tendenser till ”liquid love”, men vi tror inte att relationer och sexuella förbindelser enbart ses som en konsumtionsvara som ska ge så god avkastning som möjligt. Vår upplevelse är att de ungdomar vi mötte stod i något slags mellanting. De kunde tänka sig att träna sig på relationer, ”learn to love” som Bauman benämner det (Bauman, 2003). Det var framför allt en killgrupp som diskuterade detta.

- Det kan vara så att första förhållanden (...) hon säger saker och ting som kan vara något positivt senare i framtiden typ om hon säger ”du är ingen bra kyssare” (...) så blir jag en bra kyssare med min fru då.

Samma grupp beskriver även att sex framför allt handlar om att skaffa barn men att det också kan vara en förberedelse för det slutgiltiga äktenskapliga förhållandet. De såg inte sex på det sätt som Bauman beskriver det, att det kan vara ett tillfälligt möte som ger tillfredsställelse för båda parter (Bauman, 2003). Samtidigt hade denna grupp de mest traditionella åsikterna. Som exempel ville de inte ha sex innan de gifte sig och att sex då handlade om att göra barn. Vi upplevde ändå dem som moderna i viss mening. De ansåg

att man kunde ha relationer för att själva få ut något av dem såsom erfarenhet, förberedelse och uppvärmning inför det kommande äktenskapet. Samtidigt menade de att det inte behövde vara så, att man kunde gifta sig med den man hade sitt första förhållande med. Den andra killgruppen gav en annan bild. De beskrev det som att alla har sex men att det var individuellt om man tyckte att man skulle vara kär i den man hade sex med. Detta, menar vi, speglar de tankar som vi försöker belysa i denna uppsats. Vi tror att man anpassar sig olika från person till person till de rådande sexuella skripten. Däremot är gruppen ett starkt forum där ungdomar skapar sin identitet idag. I och med att samhället är mer flytande ger gruppen en känsla av trygghet (Petersson/Svensson/Addo, 2003). Vi tror att det därför framför allt handlar om att de grupper man ingår i påverkar hur man talar om sex och vilken inställning man har till sex. Detta var särskilt tydligt i en av killgrupperna. De verkade vilja upprätthålla en fasad inför varandra och vi var osäkra på om de sa vad de verkligen tyckte. Denna grupp var även tydliga med att porren påverkat dem mycket, även om de samtidigt menade att den inte stämde med verkligheten. De var dock noga med att påpeka att man lärt sig allt själv, att de redan kunde allt innan de fick sex- och samlevnadsundervisning och att man därmed inte behövde lära sig något mer.

En av killgrupperna var dock på det klara med vad de ansåg om relationer och sex. De ville att relationen skulle räcka så länge som möjligt. De var dock medvetna om att det var olika från person till person men de menade ändå att man inte behövde ha sex. Vi upplevde dem som lugna och säkra och de verkade inte vara ambivalenta. Kanske var de mer påverkade av sin familj i sin syn på relationer. De hade väldigt starka tankar om kärlek och menade att man inte kunde vara kär i någon ena veckan och någon annan nästa, för då var det inte på riktigt.

- Om man älskar varandra mycket så kan man inte komma över varandra.

De hade en väldigt romantisk syn på kärlek och menade att man kunde göra vad som helst för den person som man älskar. Detta kopplar vi till Bauman som menar att relationer är en konsumtionsvara (Bauman, 2003). Ungdomarna är egentligen inne på samma spår. De vill ha det bästa, de vill ha den ultimata relationen där man älskar varandra och respekterar varandra. De kunde vänta på denna och menade att kärlek och sex var något som tillhörde vuxenlivet. De kunde dock tänka sig att ha en relation, köpa sig en förberedelse inför den riktiga, slutgiltiga relationen. De kunde "learn to love", lära sig något på relationen och behålla den så länge den gav någonting. Bauman menar att förhållandet slängs åt sidan när det inte ger tillfredsställelse längre (Bauman, 2003). Implicit, menar vi, är att man söker efter det bästa man kan få. Någonstans finns det ett slut på sökandet efter kärleken eller relationen. Detta belyste även en annan grupp, där kärleksideologin framträdde tydligt.

- ...tänk då kanske när man hittar sitt livs kärlek, alltså det ska ju vara... jag tycker också det ska vara liksom speciellt eller att, då blir kanske det på ett annat sätt om man haft en KK såhär, det kanske inte blir på samma nivå eller...

Denna grupp hade höga krav på kärleken, de ville först känna personen de blev tillsammans med, att det kunde vara något som behövdes för att bli attraherad och vilja ha sex.

Players och golddiggers

En grupp beskrev så kallade ”players” och ”golddiggers”. De menade att de som var players och golddiggers var ute efter en relation som gav någonting. Golddiggers, tjejer, var ute efter att få smycken, prylar och status, medan players, killar, framför allt var ute efter sex. Även detta belyser Baumans tankar om relationer som behålls så länge de ger tillfredsställelse (Bauman, 2003). Gruppen beskrev relationer där ena parten fick något i utbyte, något som gav bra avkastning. De menade att players och golddiggers ”hoppade mellan” partners och gick vidare när någon annan erbjöd något mer.

- (...) dom här stannar bara för smycken.
- *Okej, man vill bara ha ut något av det själv?*
- Ja, så ser man någon som erbjuder mer, så går de till honom. Och så fortsätter det.
- *Vad vill killar ha ut av det då?*
- Ah, jag vet inte, det beror på hur du tänker faktiskt, kanske.. jag vet inte. Mest så tror jag att det är sex.

De var dock oense om detta i gruppen. Den ena killen erkände att filmer och tidningar påverkat honom, men lät övertygad om att det faktiskt fanns människor som var players och golddiggers. Det verkade inte som om det var något som de i gruppen eftersträvade, men menade att man kunde ha bra rykte bland killarna om man var en player. Detta belyste även de övriga grupperna, vilket vi diskuterar mer i avsnittet om genus. Efter detta följde en diskussion om hur man skulle se att en tjej var ute efter smycken och prylar och hur man skulle göra om man inte var framgångsrik eller hade utseendet för sig. De var övertygade om att tjejen verkligen tyckte om en om hon stannade även om man inte var rik och snygg. Vi tolkar det som att även om de var medvetna om att vissa människor hade relationer för att få ut något av dem så var de ingenting de eftersträvade. De ville ha en trygghet i att veta att deras partner verkligen var där för att de tyckte om dem, inte för deras attribut. Vi tror att det finns en tanke om att man genom en relation vill ha något i utbyte. En grupp diskuterade en triangel som innehöll tre komponenter, intelligent utbyte, vänskap och attraktion. Minst två skulle finnas för att det skulle vara en hållbar relation. I gruppen var de dock överens om att attraktion vägde över i en kärleksrelation, men i övrigt verkade det som att de ansåg att den stämde. Egentligen tror vi att det handlar om att relationen ger någonting till båda parter, båda två får ut något av relationen. Relationen har inte skapats enbart på grund av att man är förälskad i den andre, utan för att personen ger någonting tillbaka. Man blir speglad av den andre parten och finner tillfredsställelse i det. Denna grupp talade även om människor som ingick i relationer, där den ena parten var förälskad men den andra parten inte var det. Den som var förälskad stannade då för att den ville ha kärlek och närhet och den andra ingick i relationen för att få sex. Båda får ut något av relationen, även om de moraliska aspekterna kan ifrågasättas. Egentligen är Baumans tankar inte särskilt revolutionära, enligt oss. Relationer är något som båda parter har något att vinna på och det sker ett utbyte i någon form. Bauman har bara dragit diskussionen lite längre.

Att prata om sex

Vad vi kunde se var att det i de fyra grupperna framkom olika tankar. En grupp framhöll att det var viktigt att vara kär för att ha sex och en grupp framställde det som att ”alla har sex”. En grupp berörde inte ämnet men vi kunde ändå utläsa en öppenhet för att sex inte behövde höra hemma inom en kärleksrelation. Det verkade som om de tyckte att sex var

något som fortfarande var lite förbjudet och att det därför blev spännande och roligt, framför allt att prata om det med sina kompisar. Detta kan kopplas till Gagnon och Simon som skriver om att när vuxna inte accepterar barns sexualitet så blir detta något spännande och förbjudet som måste hemlighållas för vuxenvärlden men som däremot kan delas med jämnåriga (Gagnon/Simon, 1973).

- (...) Det är lite hysch-hysch över det så det blir spännande.
- Dessutom är det ju så lite i skolan så man får ju mer information från sina kompisar.
- Sen är det ju alltid roligt att veta vad kompisar har gjort och inte.
- Särskilt i den här åldern, när man inte har så mycket erfarenhet, de flesta.
- Men jag tycker att det är jättekul, man lär sig liksom så mycket av varandra eller bara vet så mycket eller det kan ju leda till att man vet de mest konstiga jävla sexupplevelserna man aldrig hört talas om, som man inte ens trodde att det kunde hända typ.

Att det i grupperna framkom olika bilder har nog inte så mycket att göra med vad som förmedlats i sex- och samlevnadsundervisningen. Däremot tänker vi att det kanske hade kunnat påverka dem om de haft en annorlunda sex- och samlevnadsundervisning.

5.3 Genus

Porrt och intresset för sex

Många av de tankar som ungdomarna pratade om kretsade kring vad det motsatta könet pratade om gällande sex och relationer. De var nyfikna på vad och hur man pratade om ämnet och det verkade vara ett ämne som sällan diskuterades killar och tjejer emellan, förutom kanske i klassrummet. Man kom istället med gissningar om vad killar respektive tjejer pratade om, och även i vilken mån man pratade om det. I viss grad hade de två tjejgrupperna en mer reflekterande tanke kring hur killarna pratade än vad killgrupperna hade om tjejerna. Förklaringen till detta kan ligga i att tjejerna var mer vana vid att höra killarnas prat om sex, då det enligt alla fyra grupperna var något som oftast gjordes mycket högljutt och i den offentliga sfären. En av tjejerna berättade att:

- men det kanske beror på att killar går omkring och skriker eller liksom såhär bara killar är ju i allmänhet oftast mycket mer högljudda än tjejer. Många tjejer är väldigt såhär liksom viskar och fnissar liksom så det kan väl vara att man hör mer om att killar vill ha sex mer och är mer sexuella liksom, att tjejer är mer såhär, viskar om det och försöker hålla det i tjejgruppen liksom.

Killarnas sexualitet var alltså något som tjejerna hade fått höra om genom att killarna pratade om det mer öppet. Samma grupp trodde att tjejers sexualitet för killarna var mer främmande eftersom det oftast hade hållits inom tjejgruppen. Killarna tycktes i många fall anta att tjejer inte pratade så mycket om sex eftersom att de inte hörde dem göra det. En av tjejerna var inne på samma spår och menade att killar och tjejers olika sätt att uttrycka sig gällande sex hade gjort att killar i vissa fall trodde att de var ointresserade av sex då de aldrig pratade om det. En annan tjej berättade om den förvåning hon möttes av hos vissa killar då hon och hennes kompisar samtalade ihop med killar om sex och det var de som pratade mest. Killarnas reflektion över samtal om sex och killars och tjejers sexualitet var som sagt inte lika reflekterande som tjejernas. Vad som framkom i våra två fokusgruppsintervjuer med killarna var, precis som tjejerna diskuterade, att man tolkade tjejernas tystnad kring sex med att de inte var intresserade av det. De trodde visserligen att tjejer pratade om ämnet, men inte alls i lika hög grad som killar gjorde. Den ena av

killgrupperna förknippade intresset för sex mycket med att titta på porr och angav detta som en viktig källa för information då man var yngre. Då han inte kände till några tjejer som kollade på porr så ansåg han också att det var dem som borde få sex- och samlevnadsundervisning i skolan:

- Det är nog bättre för tjejer. Tjejer behöver nog mer undervisning.
- *Varför det?*
- För att tjejer lär... börjar inte kolla porr lika tidigt som killar liksom. De lär sig inte samma sätt. He, he...

Överhuvudtaget verkade porren vara något som användes av ungdomarna i gruppen som ett redskap för att lära sig om sex. Reflekterandet över hur väl porrens bild stämmer med verkligheten var dock nästintill obefintlig i intervjun. Dock kan man undra ifall det de sade var för att provocera oss eller om de hade en så liberal syn på porr som de gav sken av. I den andra killgruppen var porr inte ett lika centralt tema utan där ställde de istället frågan till oss varför vissa killar ser på porr. De delade däremot den andra killgruppens inställning till att tjejer inte pratar mycket om sex och de trodde bara att ett fåtal tjejer var intresserade av att prata om ämnet. Att killar på ett mer ogenerat sätt pratar om ämnet kan ha och göra med hur samhället ser och har sett på killar respektive tjejers sexualitet. Killars sexualdrift har inte bara setts som större än tjejers, den har också varit den som oftast har hamnat i fokus. När den första lektionen i sexualkunskap hölls i Sverige i början av 1900-talet valde man att hålla den enbart för tjejer då de ansågs ha lägre sexualdrift och att undervisningen därför inte skulle väcka någon sexuell lust till liv som hos killar (Myndigheten för skolutveckling, 2005). Detta tänkande fanns även med när sex- och samlevnadsundervisningen instiftades som obligatoriskt skolämne i Sverige på 1950-talet. Då pratade man om avhållsamhet och att tjejerna måste tänka på hur de betedde sig så inte killarna fick fel signaler då deras motståndskraft var lägre och deras drift större (Kungliga skolöverstyrelsen, 1956). Centerwall skriver om samma syn och att killars sexualitet har framställts som rå och ansvarslös vilket tjejer har behövts skyddas från (Centerwall, 2000). Hur man pratar om killar och tjejers sexualitet har dock förändrats under senare tid men mycket av dessa tankar kan ändå finnas kvar. Det moderna samhället med dess liberala syn på sexualitet har med stor förmodan inte skakat av sig alla ojämlika tankar om könsroller och tjejers sexualitet (Erling/Hwang, 2001).

Ett av våra mest seglivade sexuella skript i samhället som sitter djupt förankrade hos folk skulle enligt oss med andra ord kunna vara att killar har större sexuell drift än tjejer. Samhället ser fortfarande killarnas sexualitet som något normalt medan tjejers betraktas som lite främmande och ovant att prata om. Att killarna i våra intervjuer då uppger att tjejerna är mindre intresserade av sex är inte bara förståeligt utan även nästan förväntat. Även fast killarna inte hör tjejerna prata om sex så skulle de nog inte dra slutsatsen att det var för att de var ointresserade av ämnet. Deras uppfattning om intresse och kunskap om sex hänger tätt samman med den bild som samhället förmedlar och där då killar överlag ses som mer sexuella. Bland annat förmedlar media i vissa fall en väldigt föråldrad syn på kön som sedan ungdomar anammar. En av tjejgrupperna diskuterade bland annat medias roll i hur man uppfattade det andra könet ihop med intrycken man möttes av och fick i verkligheten. Dessutom reflekterade gruppen över de könsroller som media sände ut och vilken påverkan det hade på ungdomarna:

- Alltså det är ju mycket, från tv, från media, jag tycker det är jättemycket från tv typ att det är mannen som liksom har makt att det är han som ligger med en tjej, men det är aldrig en tjej som ligger eller drar över en kille, alltså faktiskt.
- Ja, alltså typ hur ofta är det en tjej som våldtar en kille liksom eller det går väl inte, men det är alltid så att killar har press på sig, eller inte press kanske men det blir väl så att, hon sa en gång X att: ”stackars killar de måste gå runt och tänka att de är våldtäktsmän hela tiden”, eller typ.

Informationsflödet från media slog enligt dem inte bara emot tjejerna utan skapade också en roll för killarna som de pressades att leva upp till. Samma informationsflöde kan då även ge killarna bilden att de ska vara mer intresserade av sex än tjejer och att det är naturligt för en kille att ta för sig.

Tuffa kontra töntiga killar

Tjejerna i de två grupperna diskuterade om att sättet killar pratade om sex på framför allt var genom att skryta om sina ”erövringar” och att många killar nog kände sig obekväma att prata om ämnet. Ena tjejgruppen pratade om pressen som lades på killarna i hur de skulle vara och prata om det och att de kanske inte alls ville prata om det på det sättet. En av tjejerna i gruppen sade att det var de ”tuffa” killarna som lade normen för hur man skulle prata och att andra mer ”töntiga” killar följde efter detta. I vissa fall kunde det till och med vara så att en del killar sade att de har haft sex trots att tjejerna visste att de inte hade haft det. Connell pratar om den hegemoniska maskuliniteten där en över- och underordning finns. Vissa typer av maskulinitet får större status än andra och ses också som mer manliga. Normerna för vad som anses vara mer manligt är dock olika mellan samhälle och grupper och förändras även över tid (Connell, 2003). Tjejernas, men även killarnas, bild från media har gett dem en uppfattning av att en man är någon med makt och någon som tar för sig. Effekten av detta är att det kan skapa en norm för hur en man ska vara i deras värld och bland killarna kan det då vara att man ska ta för sig när det gäller sex och ”skaffa sig erövringar”. Att inte uppvisa detta beteende gör kanske att killarna förlorar i status och blir sedda som ”töntiga” tillika eventuellt feminina och även ”fjolliga”. Connell pratar om att vissa beteenden inte anses som maskulina utan istället verkar exkluderande, exempelvis homosexualitet och ”mesighet” (ibid). De ”töntiga” killarna kan helt enkelt inte bara riskera att förlora status inom killgruppen, de kan även förlora tillgången till den ifall de inte anses leva upp till normen hur en riktig kille ska vara. Som några av tjejerna berättade så är det en viss typ av killar som lägger ribban för hur man ska vara, i det här fallet de så kallade ”tuffa” killarna. Som tjejerna framställer det måste de andra killarna ta efter deras beteende för att få vara med. Erling och Hwang skriver om det gruppsyck som kan finnas i kamratgrupperna, där trycket kommer i form av en önskan om att vara lik de andra. Dessutom vill man även kunna dela de erfarenheter som man känner är betydelsefulla i gruppen (Erling/Hwang 2001). Som tjejerna berättade kanske trycket är så hårt att man helt enkelt ljuger om vissa upplevelser för att få känna tillhörighet i gruppen.

Samtidigt som det finns vissa uppfattningar om att en kille ska vilja ta för sig, så finns det andra normer som hindrar tjejer från att vara lika framfusiga. Alla de intervjuade uppgav att man såg olika på när en tjej var sexuellt aktiv än när en kille var det. I många fall var det fortfarande så att tjejer fick ett horrykte eller sågs som slampor ifall de hade haft många sexuella partners medan killar istället blev kallade players eller pimps. Några av tjejerna sade sig dock vara irriterade på detta synsätt och sade att både killar och tjejer fick

en dålig stämpel ifall de hade för många partners. En av killgrupperna var inne på samma bana och menade att killarna trodde att de fick status genom att ha mycket sex men att det oftast bara var deras vänner som tyckte att de var häftiga. Trots att ungdomarna i våra intervjuer sade att de inte tyckte om uppdelningen pimp – hora var de alla ense om att killar och tjejer blev behandlade olika. Bäckman skriver att killars sexualitet mer anses vara driven av drifter och jakten på njutning. Den utmålas också som normen som tjejers sexualitet sätts emot och det är tjejers sexuella beteende som måste förändras och bli mer likt killar och inte tvärtom. Trots detta så bemöts tjejers sexualitet fortfarande med en viss skepsis när det lyfts upp i det offentliga, vilket inte killars sexualitet gör (Bäckman, 2006). Ungdomarna i vår studie gav uttryck för en önskan om en verklighet där ens sexvanor bemöts lika oberoende av kön, men måste trots detta dras med en vardag där seglivade föreställningar om sexuella drifter ännu råder. Som Bäckman skriver så värnar man om att tjejer ska ta för sig sexuellt och bli mer som killar samtidigt som man ändå inte får visa sin sexualitet för öppet.

Tjejerna i våra intervjuer hade en ganska avslappnad inställning till sex och var inte helt främmande för att ha det utanför en relation eller ha en så kallad KK-relation. Däremot uttryckte en av tjejgrupperna att man inte pratade öppet om att man hade en KK-relation, utan då bara med ens närmaste vänner. Även fast de flesta tyckte det var accepterat att man hade en sådan relation så kunde man som tjej ändå riskera att få ett ”horrykte” ifall man var för öppen med det. Däremot uppgav de att killar inte riskerade att få samma rykte utan mer blev sedda som ”fräcka” av deras kamrater. Vad som var intressant i just denna diskussion var att tjejerna framställde det som att det var främst från andra tjejer som kritiken kom. Foucault pratar om det postmoderna västerländska samhället där behovet av klassificering mellan godkända/normala och ickegodkända/onormala beteenden ökat. Enligt honom har samhällets klassificeringsbehov ihop med den ökade disciplineringen av dess medborgare lett till nya metoder att utöva makt. Rädslan för repressalier gör att man omedvetet tar till sig de normer som ett samhälle har och gör de till sina egna (Ambjörnsson, 2006). Att tjejer är de som reagerar starkast när någon bryter emot normen för hur man får vara, kan ha den förklaringen att man hellre tillrättavisar andra än att själv riskera att bli utpekad. Tjejerna i gruppintervjuerna ger uttryck för att inte uppskatta de olika villkor som killar och tjejer har idag men vågar inte fullt ut vara så fria som de kanske skulle vilja eftersom de vet vilken ”bestraffning” som då väntar.

Pliktsex

Effekten av att killar länge setts som mer sexuella ger också att det är de som antas få ut något av sex. Två av tjejerna visade exempel på hur djupt detta kan sitta hos en själv då de diskuterade om att kunna njuta av sex:

- Men det är väl asså... vissa kanske inte får ut någon njutning av sex och kanske bara tycker att det är liksom... men det kan ju bero just på det att de tror att det här är nånting som min kille ska njuta av liksom. Och då kanske det leder till nånting som gör att man inte kan slappna av och njuta själv. Man kanske tror att det här är bara till för mig den dagen jag ska ha barn liksom. Så att det kan ju bli någon sån grej(...)
- Jag har hört... eller det blev jag jätteförvånad av men jag känner flera som har liksom varit så att liksom ”varför ska jag ha sex med honom”, att man har pratat om det och de har liksom inte förstått att ”vaddå, varför skulle jag vilja det?”

Fokusgruppsintervjun som citaten ovan är hämtade ur fortsatte sedan med att deltagarna

berättade om tjejer som har sex med sina pojkvänner, inte för att de vill, utan mer som sätt få behålla honom. Då killars sexualitet förknippats med drifter och njutning har tjejers istället förknippats med känslor och med att ge omsorg (Bäckman, 2006). Detta överensstämmer enligt oss med de förväntningar som finns på tjejer och kvinnor i vårt samhälle gällande relationer. Kvinnorna är omsorgsgivare och sätter sina egna behov åt sidan, som i det här fallet när man såg sex som en plikt. Ens sexualitet var inte till för en själv utan till för att ge andra njutning. I den heterosexuella matrisen, som Ambjörnsson (2006) skriver om, ges de två biologiska könen, man och kvinna, olika egenskaper. Matrisen är beroende av att könen hålls åtskiljda genom att hela tiden vara varandras motsatser samt att lust och åtrå endast riktas mot det motsatta könet. Genom att kvinnor och män tillskrivs olika egenskaper, både fysiskt och psykiskt, tillskrivs även deras sexualitet olika egenskaper. Män är de som förutsätts få ut något av sex då den underliggande premissen är att deras njutning är större än kvinnors och även viktigare.

Att tjejerna i intervjun hade människor i sin närhet som inte förstod vitsen med deras egen njutning var något som förvånade dem samtidigt som de inte var helt överraskade. Även om de själva förstod vikten av att de själva skulle få ut något av sex diskuterade de att många tjejer kanske trodde att njutningen endast var till för killen. Att dessa tjejer inte fick ut något av att ha sex var kanske inget konstigt för dem utan bara normalt. Det var killens behov man ville tillfredställa eftersom det var hans sexualitet som ansågs betydelsefull. Tjejernas berättelse om sina vänner ger en dyster bild av verkligheten där deras sexualitet fortfarande tillskrivs helt andra egenskaper än killars. Då tjejers sexualitet enligt oss fortfarande hamnar i bakgrunden av killars kan det vara svårt för dem själva att kräva sin rätt till att få njuta. Speciellt då samhället straffar dem i form av "horrykte" då de börjar leva ut sin sexualitet. Även fast Bäckman (2006) såg att undervisningen ville få tjejer att bejaka sin egen njutning och lust blir det en oerhörd ambivalens för tjejerna ifall de samtidigt möts av dessa repressalier

Omogna killar är tjejers ansvar?

Ett centralt tema i tre av fokusgruppsintervjuerna var mognad och hur man är när man är mogen. Tjejgrupperna pratade alla om mognad i samband med diskussionen om killars beteende och att de upplevdes som mer omogna när det kommer till att prata om sex. Killars omogna beteende enligt tjejerna visade sig i att de måste hävda sig mer och gärna ville höras samt att man gjorde ett kraftigt avståndstagande gentemot homosexuella. Istället var en mogen kille för dem en som var säker på sin sexualitet och inte behövde skryta för andra vad man hade gjort. En av tjejerna berättade om en killkompis till henne som sade att han inte visste om han var hetero- eller homosexuell förrän han hade testat med båda könen. Detta resonerande trodde dock hon och de andra tjejerna i gruppen var ovanligt bland killar, men tyckte samtidigt att det var ett tecken på mognad. Den ena killgruppen var ganska självreflekterande i sin syn på killars beteende och diskuterade mycket kring när man var mogen eller inte. De delade tjejgruppernas åsikter om att killars behov av att hävda sig och inte ta sex och relationer på allvar var ett tecken på att man är omogen. En av killarna tyckte dessutom själv att tjejer i många fall var mognare än killar och att de hade tagit lektionerna i sex- och samlevnad mer på allvar medan killarna var mer barnsliga. Gruppen diskuterade även kring tjejers mognad och pratade om ett alltför stort fokus på utseendet eller sex som tecken på omogenhet. Killars omogna beteende var ändå det som hamnade i fokus under diskussionerna som grupperna hade.

Att killarna i viss mån låg efter tjejerna i utveckling var något som alla utom en av grupperna berörde och nästan verkade ta för givet. Grupperna gav uttryck för att killarna inte kunde ta emot information om sex- och samlevnad på ett lika bra sätt som tjejerna i samma ålder. Man kan se detta som ett kulturellt skript som är djupt förankrat i vårt samhälle. Redan när den första sex- och samlevnadsundervisningen gavs i Sverige riktade den sig enbart till flickor och den diskussion som fördes i våra grupper av både tjejerna och killarna var en lite skämtsam, men samtidigt ganska oreflektad bild av att ”Tjejer är flera år före i utvecklingen – inte bara fysiskt”. Det var bara en av deltagarna som uttryckligen inte höll med om påståendet. Det är dock intressant att diskutera vad det medför för tjejerna att vara de som ”är” mer mogna och måste ta ansvar. Killarna tillåts och till och med förväntas vara barnligare än tjejerna under tonårstiden. Detta kan hänga ihop med tankarna om de driftsstyrda killarna på jakt efter njutning där tjejer istället får ansvaret på sig att hjälpa till att tygla killars lust och uppehålla ordningen (Bäckman, 2006). Det är helt enkelt accepterat för killar att fortsätta vara barn medan tjejer redan i tidig ålder förväntas vara de som tar ansvar och viss mån hjälper till med uppfostran av pojkarna.

5.4 Heteronormativitet

Homosocialitet eller homosexualitet

För att spinna vidare på det vi skrev om i kapitlet om genus, ungdomars tankar om hur det motsatta könet pratar om sex, såg vi tydliga trender med vilka ungdomarna pratade med. Sex var något som man mestadels diskuterade ihop med sina vänner, och då främst vänner av samma kön. Överhuvudtaget uttryckte ungdomarna en viss undran över vad det motsatta könet diskuterade vilket tyder på att deras umgänge är väldigt samkönat. Alla utom den ena av killgrupperna uttryckte en vilja att diskutera sex och relationer killar och tjejer emellan för att motverka fördomar om varandra. Den kvarvarande killgruppen såg dock inte meningen med detta utan ansåg att det räckte att man pratade med sina vänner.

Det samkönade umgänget tycktes vara viktigt för ungdomarna och vara en arena med flitigt diskuterande. Erling och Hwang uppger också att jämnåriga är oerhört viktiga under ungdomstiden och att ungdomar spenderar mer tid med vänner än innan (Erling/Hwang, 2001). Killars och tjejers vänskapsrelationer kan dock sättas under den genusmedvetna luppen för observation. Homosocialitet, vilket bland annat används för att diskutera samkönade vänskapsrelationer, används främst i beskrivningen av killars relationer och vänskapsband. Mäns överordning i samhället gör också att deras vänskapsrelationer mer betydande och får mer status än kvinnors (Ambjörnsson, 2004). Samtidigt hjälper även deras relationer till att behålla mäns överordning i samhället. Dock får aldrig homosocialiteten övergå till homosexualitet, utan homosocialitet är något som hela tiden relateras till heterosexuallitet. Den sexuella akten skall vara mellan killar och tjejer, bryts detta, bryts också solidariteten mellan killarna och överordningen riskerar att förloras (Ambjörnsson, 2006). Kanske kan man i detta resonering finna förklaringen till killarnas starka avståndstagande gentemot homosexualitet, som dels kom till uttryck i våra fokusgruppsintervjuer men som också visats i tidigare forskning. Tjejer har enligt denna studie en mer tolerant inställning till homosexualitet än killar, liksom också resultatet av våra intervjuer visade på (Hammarén/Johansson, 2002).

Alla tjejer i fokusgruppsintervjuerna uppgav att de inte har några som helst problem med homosexuella. Några ställde sig heller inte helt främmande för att man själv skulle kunna vara det utan att det faktiskt skulle vara ganska skönt att vara ihop med en tjej istället för en kille, eller som några av tjejerna uttryckte sig:

- Men det är faktiskt jättemånga tjejer nuförtiden som bara ”ja, om jag inte hittar nån bra kille snart så tar jag en tjej för att de är mycket snällare” typ såhär.
- Men det är ju typ så! (skratt)
- Det tänkte jag igår faktiskt. Men tänk hur bra man kanske skulle kunna leva med en tjej.
- Komma jättebra överens och typ...

Tvärtemot killars vänskapsrelationer sätts inte tjejers vänskapsrelationer i direkt motsats till homosexualitet utan ses snarare att gå hand i hand. Tjejers vänskapsband har inte samma status som killars och att vänskapen skulle övergå i en sexuell relation är inget som riskerar omkullkasta killars överordning i samhället (Ambjörnsson, 2004). Snarare är det så att sexuella relationer mellan tjejer accepteras i mycket högre grad än mellan killar. Både killarna och tjejerna i fokusgruppsintervjuerna uppgav att det vanliga förekommandet av så kallat ”lesbiskt” sex inom porren spelade stor roll i att lesbiska var mer accepterade i samhället än bögar, då det tycktes ha blivit en naturlig ingrediens i den manliga heterosexualiteten att gilla sexuella handlingar mellan tjejer. Man skulle med andra ord säga att den är acceptabel så länge den håller sig inom den heterosexuella matrisen och inte utestänger killar från relationen.

Tjejernas relativt oproblematiske syn på homosexualitet stod i kontrast till killarnas mer aviga inställning till detsamma. De två killgrupperna skiljde sig dock åt genom att det i den ena rådde ett hårdare klimat överlag och ”grabbigare” stämning medan den andra gruppen för oss framstod som mer säkra och mogna. Den sistnämnda gruppen hade också en mer tolerant syn på homosexualitet medan det i den förstnämnda gruppen gavs uttryck för ett kollektivt ogillande av homosexuella, och då främst bögar. För den här gruppen tycktes ett av de största irritationsmomenten inte vara att killar hade sex med killar utan att de inte betedde sig som man skulle som kille.

- *Är det okej att vara kär i någon av samma kön, idag liksom?*
- Ja okej är det. Jag tycker att det är okej att vara gay så länge man inte håller på att skylta med det. Asså man kan ju säga det, jag är gay liksom men att vara den här prototypbögen som är så fjollig och så, det tycker jag är helt onödigt.

Under samma diskussion gav de dessutom som svar på frågan ifall de (bögar) borde bete sig som man ska göra som kille.

- Ja, man kan vara normal liksom, jag tycker inte att man ska, man kan vara såhär ”jag är gay”. Och så är det inget mer med det. Man behöver liksom inte gå klädd i rosa kläder och vara jättebödig liksom.

Homosexuella män är enligt Connell (2003) ett hot mot den strukturella överordning som män har skaffat sig i samhället och som uppehålls genom en genusordning där heterosexualiteten spelar en viktig roll. Homosexualitet hamnar därför långt ner i den hegemoniska maskuliniteten och ses med ännu mindre blida ögon då männen dessutom betar sig på ett omanligt och feminint sätt och iklär sig kvinnliga attribut. Även den

heterosexuella matrisen förutsätter att det finns två kön med motsatta egenskaper. Att män frångår det stora tabut att inleda sexuella relationer med varandra gör också att man tappar ett viktigt verktyg i åtskiljandet av könen. Åtskiljandet mellan män och kvinnor hålls i mångt och mycket uppe av att man skiljer på vilka som man har sex med och inte. Vid samkönat sex försvinner denna uppdelning och de roller könen fått tilldelade sig blir inte längre lika självklara (Ambjörnsson, 2006). Att killarna i vår intervju skulle bli irriterade med anledning av rädsla att förlora sin överordning i samhället är inte så troligt. Istället var det lättare att se detta utspel som uttryck för att det för dem fanns en tydlig ram för hur man skulle vara som kille och för hur man inte får vara, ett skript som hänger tätt samman med Connells tankar om den hegemoniska maskuliniteten. Deras syn på manlighet var säkerligen mycket färgad av de könsroller som förmedlas i vårt samhälle idag som hänger ihop med det heteronormativa tänkandet. I det finns tydliga normer för vilket beteende som är acceptabelt för killar respektive för tjejer. Att vara bög var i deras ögon inte att vara en riktig kille men det kunde ändå accepteras så länge som de i alla fall ”beter sig” och ”klär sig” som en kille och inte skyltar med sin avvikande sexualitet.

I den andra killgruppen uttryckte en av killarna inte sitt ogillande på grund av ett avvikande manligt beteende utan mer på grund av brottet mot den, enligt honom, naturliga heterosexuella relationen. För honom fanns det motsatta könet just av den anledning att man skulle bilda familj ihop och skaffa barn. Han kunde förstå att man som kille tyckte mer om att umgås med killar, men kunde inte förstå varför man blev homosexuell. Hans tänkande var starkt kopplat till uppdelningen mellan homosociala relationer och homosexuella relationer. Det var för honom acceptabelt att som kille nästintill uteslutande umgås med killar, så länge ens sexuella relationer var med tjejer. Foucaults tankar om behovet av att klassificera och sortera godkända och icke-godkända beteenden går att applicera i det här fallet. Även om man själv gör denna sortering så finns det normer i samhället som påverkar vårt tänkande och i stor utsträckning även styr det. En av dessa normer, eller skript ifall man så vill, är än idag att ett heterosexuellt leverne framställs som det mest åtråvärda och önskvärda (Ambjörnsson, 2006).

Liksom i fallet tidigare i texten gällande tjejers förmåga att döma varandra när det kommer till KK-förhållanden, kan man även här se liknande tendenser. Att killen i den här gruppen liksom killarna i den andra gruppen inte var sena med att berätta om sitt ogillande och förklara varför, kanske beror på att man var rädd för att bli utpekad som bög. Tjejerna hade en önskan om att få vara på ett annat sätt men vågade inte på grund av rädslan av att bli kallade hora. Likaså kan rädslan för att bli kallad homosexuell göra att killarna antar ett normativt manligt beteende och gör allt för att hålla sig inom denna ram.

Hur blir man heterosexuell?

För att provocera ungdomarna och få dem att tänka till ställde vi frågan om hur man blir heterosexuell till alla grupperna. Frågan gjorde ungdomarna lite ställda och de reagerade alla efter att frågan hade ställts. Vissa blev lite osäkra på vad begreppet betydde och var tvungna att fråga några gånger ifall det handlade om en sexuell relation mellan två personer med olika kön. När väl frågetecknen var utträtade sökte grupperna ofta förklaringen till detta hos sina föräldrar. De pratade om att de familjer som man växer upp i ger en uppfattning om verkligheten. Eller som en av tjejerna i en av grupperna uttryckte sig:

- Man ser ju det själv när man växer upp med sina föräldrar, det är ju de som har fött en eller liksom skapat en då. Pappan och mamman har fött en, det är, jag tror det är därför det är så, jag vet inte.

Samma grupp pratade också om influenserna från film och tv, där relationerna som visas alltid är heterosexuella och att det är sällan man ser homosexuella relationer. Överlag kopplade ungdomarna heterosexualitet till normalitet. Liksom gruppen ovan, uppgav även de flesta andra ungdomarna i intervjuerna att heterosexuella relationer var det man var van vid att se, både från samhället och från familjen. En annan tjej hade dock ett mer biologiskt perspektiv då hon pratade om heterosexualitet. Hon såg den heterosexuella relationen som en naturlig början på den mänskliga utvecklingen eftersom det sexuella mötet var till för att göra barn. Vare sig de pratar om det normala för dem själva eller en så kallad ”naturlig” relation så visar ändå deras uttalanden att homosexuellas inslag i deras vardag och uppväxt är av begränsad art. Människor lär sig redan i tidig ålder att känna av vilka sexuella beteenden som är rätt och fel och göra dessa till sina egna skript. De skriver att ett av de sexuella skript vi har i samhället idag, det vill säga på 1970-talet, är att den monogama heterosexuella relationen är den mest accepterade (Gagnon/Simon, 1973). Vad vi kan se hos ungdomarna så genomsyrar detta skript samhället även idag. Genom att ungdomarna matas med bilder av heterosexuella relationer från samhället samtidigt som homosexuella relationer inte får samma utrymme. Det kan leda till att de får en uppfattning om att heterosexualitet är normen och homosexualitet det avvikande. ”Skriptet” de känner av gällande relationer är att heterosexuella relationer premieras och att det är mer önskvärt än homosexuella. Ambjörnsson (2006) skriver att det heteronormativa samhället visar sig i att heterosexuella relationer premieras i institutioner, lagar och strukturer, medan homosexuella förhållanden hamnar mer i skymundan.

5.5 Vuxenkontakter

Det skiljde sig åt en del mellan grupperna och gruppdeltagarna i frågan om man ansåg sig ha ett behov av att prata med vuxna om sex och relationer eller ifall det ansågs vara tillräckligt att prata med jämnåriga. Vi upplevde dock att de som hade fått en bra undervisning i skolan tyckte att det var givande att få chans att diskutera med en engagerad lärare som hade mycket kunskap men som inte stod för nära dem själva, såsom föräldrar gjorde. De som däremot hade fått en bristfällig undervisning ansåg inte att de hade något behov av vuxenkontakter. Det de behövde prata om gällande sex och relationer tyckte de var fullt tillräckligt att diskutera med jämnåriga. Vi upplevde också att de som fått en givande sex- och samlevnadsundervisning hade lättare för att prata öppet med oss om sex, använda könsord och liknande på ett naturligt sätt och hade många tankar om ämnet, vare sig de hade egna erfarenheter eller inte. Några av ungdomarna ansåg sig ha en öppen relation med föräldrar eller äldre släktingar och kunde diskutera frågor om sex, skydd och liknande med dem. De uppskattade också att prata med någon som var äldre och mer erfaren. De som däremot inte hade denna kontakt upplevde att det endast skulle vara pinsamt att diskutera sådant med någon närstående.

- Jag kan säga såhär, jag tror inte det är såhär att jag, att man sitter och berättar att ”jag och min pojkvän vi har sex, vi gör detta och la, la, la och vad tycker du om det mamma?” och alltså du vet såna här saker. Visst det finns säkert folk som gör det, men jag tror inte att det så himla vanligt, men...

- För varför ska min mamma veta saker om mig, jag vill inte veta vad hon håller på med nu, liksom. Då skulle jag aldrig kunna titta på henne igen, även om man vet liksom såhär men man vill inte för att då känner man att, men jag ska bo här liksom, man vill inte veta då liksom.
- Fast ändå är det skönt om man har bra kontakt med sina föräldrar och pratar typ om alltså om man ska skaffa p-piller eller när det gäller att skydda sig, könssjukdomar, för mina föräldrar är riktigt såhär öppna, men det är inte så att de går på detalj, men jag kan liksom prata om saker som är skönt att prata med vuxna om, om man vill höra deras åsikt. Och inte bara liksom de i sin egen ålder, för de har ju varit med om ganska mycket själva, de äldre.

Man kan se att synen ungdomarna har på vuxna skiljer sig åt beroende på vilka erfarenheter de har av att samtala med äldre. Gagnon och Simon skriver om att när föräldrar inte upplyser eller pratar med sina barn om sex och frågor kring detta så skaffar sig barnen istället denna information genom jämnåriga och lär sig på så sätt att man inte pratar med vuxna om detta ämne (Gagnon/Simon, 1973). De som inte ansåg sig vilja prata med sina föräldrar om sex kunde dock se det som en fördel att prata med en vuxen man inte kände lika väl, såsom en lärare, medan de som pratade med föräldrar eller släktingar föredrog just att det var någon som kände dem.

Sexuella skript existerar på olika nivåer i samhället och förändras även över tid. Således har varje familj och varje individ sin speciella kultur och syn på vilka handlingar som uppfattas som accepterade och inte (Gagnon/Simon, 1973). Då skripten är föränderliga tänker vi oss även att olika skript existerar för olika generationer. Det kan då skapas krockar hos en ungdom mellan vad som anses vara ett accepterat beteende i familjen och vad som är det i den jämnåriga bekantskapskretsen. Ofta handlar det om att finna en balans mellan dessa båda och vi såg olika exempel på hur ungdomarna hade hanterat detta. I en av grupperna upplevde vi att de hade en traditionell syn på sex och relationer, inget sex innan äktenskapet och liknande. De ansåg att föräldrar har erfarenheter och åsikter som är värda att ta till sig och följa medan ungdomarna i en annan grupp verkade uppleva att ungdomar och vuxna levde i så olika världar att man inte fick ut så mycket av att samtala med varandra. Som i exemplet ovan fanns det även de som uppskattade att diskutera med och lyssna på föräldrar men som samtidigt delade ett, enligt vår uppfattning, nyare sexuellt skript om flytande kärlek och att det fanns en gräns här vid hur mycket man ville dela med föräldrarna.

Den syn på sexualitet som samhället har formas genom en mix av kulturella traditioner samt religiösa och moraliska värderingar. Varje samhälle har sitt moralsystem som reglerar vem man får ha en sexuell relation med och på vilket sätt. Detta påverkar i sin tur hur man klassificerar sina medborgare och vad som får stämpeln normalt och inte. Grupper i samhället kan dock ha olika normsystem. Tonårstiden beskrivs av Erling och Hwang (2001) som en period i livet då oron över att inte vara normal eller som andra är stor. Kamraterna spelar stor roll i tonåringens liv medan föräldrar och andra vuxna minskar i betydelse. I tonårsgruppen kan skapandet för vad som anses vara normalt och de ideal man ska sträva efter äga rum. Vi har även en ålderssegregation i samhället idag och bristande kontakt mellan ungdomar och vuxna kan skapa fördomar grupperna emellan. Detta är något de menar skulle kunna överbryggas genom unga vuxna som står mellan båda världarna (Erling/Hwang, 2001). Vi kunde i åtminstone en av grupperna även se en önskan om att få prata om sex med unga vuxna hellre än med en äldre lärare. De som uttryckte denna åsikt hade även varit och besökt RFSU, något som hade varit mycket uppskattat.

- Ja men sånt där är ju alltid lite roligare för att det blir roligt samtidigt som man lär sig någonting.
- Dessutom att det inte var med ens 65-åriga NO-lärare liksom. Det var med ett par unga tjejer som liksom berättade och de kunde det här och de behöver inte träffa oss varje dag i två år till så de kan säga lite vad som helst.
- *Är det lite lättare då om det är någon utifrån som inte behöver se en i ögonen varje dag?*
- Alla gånger.
- Det tror jag är lite lättare för dem också.

Centerwall beskriver att det i den bristande kontakten mellan ungdomar och vuxna kan skapas kollektiva missförstånd. När de unga främst får information om sex och samlevnad från andra unga, så kan det spridas en felaktig bild av vilka sexuella erfarenheter ”alla andra” har. Detta påverkar både ungdomar och vuxna och kan medföra att vuxna tror att ungdomar redan har gjort eller vet ”allt” (Centerwall, 2000). Detta i kombination med att ungdomar har tillgång till väldigt mycket information kan göra vuxna osäkra på om det fyller någon funktion att lära ut sin kunskap (Helmius, 2000). I våra grupper fick vi exempel på ungdomar som sade sig kunna allt och verkade vilja ge en bild av att de hade en mycket stor erfarenhet av sex. Det fanns även ungdomar som var väldigt intresserade av undervisningen och sa att man nog aldrig skulle kunna få för mycket.

Med detta som bakgrund tycker vi oss se att, även om ungdomar har ett behov av en egen arena utan inblandning från vuxna, så uppskattas vuxenkontakten hos dem som har haft en sådan. Med alla känslor och tankar man har i puberteten så kan det vara skönt att få samtala med någon som redan genomgått detta och som kan ge en ett annat perspektiv än jämnåriga. Dock skiljer det från person till person om denna kontakt bör vara en familjemedlem eller en utomstående. Ungdomar behöver även någon utanför familjen att testa värderingar mot, vare sig denne är vuxen eller jämnårig, då detta ämne är något som det finns många åsikter kring. Det är viktigt att lärare och andra vuxna inte blir rädda för att ge överflödigt information. Ungdomar kan ha en stor variation i erfarenheter och kunskaper, dessutom är sex och samlevnad ett kunskapsområde som det nog alltid finns mer att hämta i.

6 Slutsats

I det empiriska material vi samlade in fanns många intressanta spår vi skulle ha kunnat följa upp om vi hade haft andra perspektiv. De frågeställningar och perspektiv vi valde gav oss dock ett mycket givande underlag att arbeta med. För att göra materialet mer överskådligt kommer vi nu att sammanfatta våra slutsatser enligt våra frågeställningar.

Vårt empiriska material gällande sex- och samlevnadsundervisningen speglar Skolverkets kvalitetsgranskning från 1999. Vad som framkommer tydligt är att det skiljer sig åt mellan olika skolor hur sex- och samlevnadsundervisningen ser ut. Tyngdpunkten verkar dock ligga på det biologiska. De flesta av ungdomarna uppfattar sex- och samlevnadsundervisningen som intressant men bristfällig och att det är för lite av den. Det finns dock de som är nöjda med både innehåll och mängd. Många efterfrågar dock en annan form på undervisningen och vill ha mer samtal och diskussioner.

Vi ställde också frågan om huruvida ungdomarna har ett behov av att prata med vuxna om frågor gällande sex och samlevnad. Denna diskussion gav mycket olika resultat i de olika grupperna, vi kunde avläsa en skillnad i åsikter mellan de ungdomar som har bra vuxenkontakter och de som inte har det. Ungdomar som är vana vid att prata med vuxna upplever detta som något positivt. Dessa kontakter medför en trygghet hos individerna och ett mer avslappnat sätt att prata om sex och relationer. Hos dem som är ovana vid att prata med vuxna är klimatet hårdare och det förväntas att man ska kunna "allt". I vår tidigare forskning och teori kring detta finns ett fokus på ungdomars behov av en privat sfär där vuxna inte har tillträde, till exempel i Erling och Hwang (2001). Vuxnas osäkerhet och brist på tilltro till värdet av sin egen kunskap (Helmius, 2000) är också belyst. Mattson (1991) skriver dock om vikten av att i skolan ge ungdomar en bra upplysning och en chans att sortera mellan den information de har tillgång till. Han menar även att om lärare själva reflekterar över sina värderingar och att det i skolan finns utrymme för diskussion och aktivt deltagande för eleverna så kan man tillsammans hitta en bra undervisningsform. Vi menar att ungdomar både har ett behov av trygga vuxenkontakter samt av egna arenor med möjlighet till utforskande. Lärare och andra vuxna behöver bli stärkta i att deras kunskaper i detta ämne är betydelsefulla, samtidigt kan ungdomar ha andra skript att förhålla sig till och det är därför viktigt att deras åsikter och tankar blir hörda.

Det finns ett intresse av att prata om sex och relationer och ungdomarna tycker att det är roligt och intressant. Det är relativt accepterat att ha sex likväl utanför som i en relation men det finns en romantisk bild av det slutgiltiga livslånga kärleksförhållandet. Vi anser att de är färgade av kärleksideologin och att det fortfarande är ett starkt sexuellt skript idag. Samtidigt vill de vara öppna inför andra alternativ, som KK-relationer eller flera partners efter varandra. Däremot uppger ungdomarna att lära sig att älska, "learn to love", i relationer kan vara en uppvärmning inför den slutgiltiga livslånga relationen. Ett tydligt tema är att de förväntar sig att så småningom hitta den ultimata relationen. På vägen dit finns det dock inte en tydligt utstakad väg utan alternativen är flera. Även om ramen för vad som är accepterat är vidare idag än tidigare finns det ändå vissa riktlinjer för vad som är tillåtet. Ungdomarna vet vad som är "politiskt korrekt" vilket vi i uppsatsen benämnde som ett "i princip-tänkande". I princip tycker ungdomarna en sak men egentligen anser de någonting annat. Ungdomarna anser att det ska vara samma villkor för båda könen. Trots

detta kan vi se att det finns oskrivna regler för hur killar och tjejer ska bete sig.

För att inhämta information om sex och relationer använder ungdomarna sig av flera källor. Förutom skolan anses media, familj, vänner och porr som nödvändiga för informationsinhämtande. I och med tillgången till dessa källor förväntas det att de ska kunna allt, i synnerhet om sex, både från de själva och från varandra. De med en bra sex- och samlevnadsundervisning har dock lärt sig mycket mer än de visste innan. Därför är den lättillgänglighet till information som ungdomarna har inte bara ett bevis på att de har all kunskap de behöver. Intrycken från de olika källorna verkar snarare skapa föreställningar om verkligheten, vilket ungdomarna är medvetna om. Ungdomarna har en reflekterande syn på den information de mottar. De är kritiska till det som förmedlas genom de olika kanalerna och vet att de blir påverkade. Däremot kan det vara svårt att ställa sig utanför något som man ingår i. Även om ungdomarna är kritiska till källorna efterfrågar de ingen förändring av det som förmedlas via dem.

Det existerar många myter om det motsatta könet. Samtal om sex och relationer är något som hålls inom könshomogena grupper. Det är mer accepterat för killar att prata öppet om sex och alla ungdomarna i våra intervjuer är vana vid att killarna pratar om det högljutt medan tjejerna pratar mer tyst i tjejgruppen. Killars och tjejers olika sätt att prata om sex har skapat ett missförstånd dem emellan. Killarna tror inte att tjejer är intresserade av sex och tjejerna tror att killarna bara skryter om sina erfarenheter. Tjejerna har dock en mer reflekterande syn på killarnas inställning till sex än vad killarna har om tjejerna. Tjejerna är mer medvetna om sina fördomar gentemot det motsatta könet och kan mer resonera om att alla killar inte är likadana. Vad vi kan se är att killarna i högre grad än tjejerna betraktar sina uppfattningar om det motsatta könet som sanna. Killarna säger att tjejer är mindre intresserade av sex mer som ett konstaterande än ett påstående. Tjejerna å sin sida anser att de är minst lika intresserade av sex som killar, om inte mer. Vad tjejerna konstaterar är att killar har ett omoget sätt att prata om sex. Det finns dock en önskan och ett intresse om att prata mer med varandra och alla ungdomarna i våra intervjuer är nyfikna på vad det motsatta könet pratar om.

Vad vi kan utläsa är att det finns olika villkor för killar och tjejer. Dessa är något de alltid är tvungna att förhålla sig till. Tjejerna kan inte vara lika öppna om sex som killarna och "bestraffas" i högre grad ifall de inte har rätt sexuellt beteende. Vad vi kan utläsa av våra intervjuer så är det accepterat för en tjej att ha sex både i och utanför en relation, så länge hon inte skyltar med det. För killar är det mer godtagbart och nästan förväntat att de ska skryta om sina erövringar. Killar är dock mer låsta i sitt beteende än vad tjejer är. Killarna får inte visa sig svaga eller inte visa samma osäkerhet gällande sex. Detta kopplar vi ihop med att tjejerna har en större tolerans för homosexualitet och att killarna är mer rädda för att bli kallade bögar. För killarna är homosexualitet ett tecken på en svagare maskulinitet medan homosexualitet inte är lika främmande för tjejerna. Som vi skriver om i analysen ligger tjejernas rädsla istället i att bli kallade horor och de är mer aktsamma med sin sexualitet. Tjejerna i våra intervjuer vill gärna framstå som avslappnade och öppna när det kommer till sex och relationer. Trots detta så är de ändå väldigt medvetna om vilka sexuella beteenden de får respektive inte får ha som tjej. Vad vi kan se rättar sig tjejerna även efter dessa genom att de verkar hålla en låg profil utåt gällande sin sexualitet.

6.1 Reflektion

Utformningen av sex- och samlevnadsundervisningen i skolan är något som bör vara i ständig debatt eftersom samhällets värderingar och normer är föränderliga. Det verkar som att undervisningen inte förändras i takt med samhällssvängningarna utan alltid i viss mån ligger efter. Tillgången till de mångtydiga informationskällor som ungdomar har gör att skolan som informationskälla uppfattas som ålderdomlig och tråkig. Andra källor blir då mer uppskattade. Det fokus som skolans sex- och samlevnadsundervisning har på det biologiska och kroppsliga gör att viktiga frågor som genus och jämställdhet försummas. Vidare medför denna undervisningsform att sex framställs som något mekaniskt, likvärdigt alla andra undervisningsämnen. Om sex och sexualitet har att göra med människans känslor och inre liv, kan man då undervisa i det och som elev bli betygssatt? Vi tycker att det är bra att skolan har detta ansvar eftersom skolan är en arena som når ut till majoriteten av alla ungdomar. Frågan är om det behövs en annorlunda undervisningsform än den traditionella, då det verkar finnas en önskan hos ungdomarna att få diskutera mer. Samtidigt är skolan en naturlig mötesplats mellan vuxna och ungdomar. Som det ser ut idag så finns det inga tydliga riktlinjer i läroplanen och det är oklart vem som ska hålla i det. Istället faller ansvaret på rektorn och på enskilda lärare, och det blir då deras personliga engagemang som avgör förekomsten och utformningen av sex- och samlevnadsundervisningen. Vi anser att lärare bör utnyttja den chans de har att nå ut till ungdomarna genom undervisningen. Eftersom det är ett så tacksamt ämne kan det också öppna upp för diskussion om livsfrågor som självkänsla, respekt och andra etiska ställningstaganden. Med tanke på alla olika intryck ungdomarna har i och med dagens flytande samhälle kan det behövas ett forum där de har en möjlighet att sälla och reflektera över vad de verkligen tycker.

En av de informationskällor som ungdomarna uppgav är pornografin. Den används av ungdomarna som ett redskap för att lära sig om sex, även om de upplever att bilden inte stämmer överens med verkligheten. Uppenbarligen finns det en stor efterfrågan att titta på porr eftersom det är en så stor industri. Vad vi frågar oss är, var ligger lockelsen att titta på porr? Hade porren varit lika spännande om den såg annorlunda ut och var mer accepterad? Att porr säljer har säkerligen att göra med att sex fortfarande är något som man inte pratar om öppet. Det är fortfarande ett skambelagt ämne som är omgärdat av många tabun. Helst ska sex och relationer fungera utan att man behöver prata om det. Det är något man "bara ska kunna" redan som ung. Samtidigt har vuxna svårt att hantera barn och ungdomars sexuella uttryck, vilket kan visa sig i att lärare har så svårt att ta upp ämnet.

Är det dock bara av ondo att sex är något hemligt och förbjudet att prata om, eller har det även sina fördelar? Var går gränsen för hur öppen man ska vara som människa, ska det inte få finnas områden som är mer privata? Vi menar inte att det fortfarande ska vara samma hysch-hysch kring sex men att det trots allt kan finnas något positivt i spänningen. Ju mer öppet det blir, desto längre bort måste man söka sig för att det ska bli spännande och förbjudet. Kan det till och med vara så att vi människor har behov av att söka oss utanför gränserna och inte vara som "alla andra"? Speciellt när gränserna sätts av någon annan än en själv, likt när vuxna sätter gränser för sitt barn.

När det gäller sex manifesteras "man" och "kvinna" som olika och tillskrivs roller för hur

de ska vara. För ungdomar kan det finnas en bekvämlighet att finna sig i dessa roller och även en trygghet i att vara som alla andra. I längden drabbar detta dock jämställdheten i och med att könsrollerna befästs och inte förändras. På grund av att rollerna inte är flytande drabbas både killar och tjejer genom att de blir mer låsta i sitt beteende. Vad vi kan se är dock att killar är mer låsta än tjejer. Det är mer accepterat för en tjej att bete sig "maskulint" än det är för en kille att bete sig "feminint". Detta har att göra med att maskulinitet är normen medan femininitet värderas lägre. Som ung, men även som vuxen, kan det vara svårt att göra motstånd mot dessa roller då samhället "bestraffar" eller uppmärksammar de som rör sig utanför ramarna. Det kan dessutom vara svårt att ställa sig utanför samhällsnormer som man redan sedan låg ålder blivit tillskriven.

Slutligen, vilka är det egentligen som ska tillhoppa gå och på vilket sätt? Linné gav en föreläsning i hur man som man och kvinna ska tillhoppa gå och Gagnon och Simon menar att det finns skript som förmedlar att sex tillhör ett heterosexuellt förhållande. Det heteronormativa tänkandet har luckrats upp och sex med det motsatta könet är inte längre det enda alternativet. Men, som Helmius skriver, finns det en kärleksideologi, sex ska vara förenat med kärlek. Som vi kan se det får man lov att som Bauman uttrycker det "learn to love", så länge slutmålet är den livslånga kärleksrelationen.

6.2 Frågor till vidare forskning

Om ungdomars tankar kring sex och relationer finns redan en hel rad forskning, likaså gällande ungdomars åsikter om sex- och samlevnadsundervisningen. De olika uppsatsernas ansatser och syften skiljer sig dock åt, likaså metod att insamla material. Vi valde att använda oss av fokusgruppsintervjuer, en metod som inte är så vanlig inom detta ämnesområde. Vi såg dock två fördelar med att använda oss av den, dels att det skulle underlätta för ungdomarna att prata om ämnet i grupp än enskilt och dels att vi skulle ha möjlighet att höra fler ungdomars åsikter samtidigt i frågan. Likväl var det även intressant att titta på hur diskussionerna utformades och vad som kom upp under dem. Däremot hade det varit intressant om kvantitativ undersökning gjordes inom ämnet. Även om varje grupp var unik i sig och tyckte olika i flera av de frågor vi ställde fanns det ändå vissa ämnen som vi såg att ungdomarna uppgav liknande svar. Vi kunde se en röd tråd när det kom till att prata om uppfattningar om det andra könet, där avsaknaden av samtal mellan killar och tjejer i slutändan ledde till att man fick fördomar om varandra.

Vi anser att detta är en fråga som det skulle vara spännande att undersöka vidare och se ifall det kan appliceras på andra ungdomar också. En huvudtes man då skulle kunna arbeta utifrån är om den bild vi fått från ungdomarna stämmer, huruvida de inte vet vad det andra könet pratar om?

Vidare kunde vi även se att ungdomarna såg sex som något som det fortfarande var lite hysch-hysch kring. Mycket av spänningen i att prata om sex var av den anledningen att det sågs som lite förbjudet. De flesta av ungdomarna uppgav deras vänner som viktiga samtalspartners när det kom till att prata om ämnet medan vuxna inte var lika vanligt. Då det tycks finnas en svårighet att prata om sex, dels mellan killar och tjejer, men också mellan ungdomar och vuxna, så är det två frågor det skulle vara intressant att titta på. Först och främst vad det skulle medföra ifall man pratade mer öppet om sex, men även på vilket sätt man skulle kunna prata om sex mer öppet.

Engagemanget inom Unga möter unga samt denna studie har gett oss många idéer på hur sex- och samlevnadsundervisningen skulle kunna se ut, men vi anser att det är ungdomarna som har de bästa idéerna. Under diskussionerna kom ungdomarna med en rad förslag på hur de tycker att undervisningen ska utformas. Vi tycker därför att det skulle behövas mer studier där barn- och ungdomar får komma till tals i hur de tycker att sex- och samlevnadsundervisningen kan utformas på bästa sätt.

För att ytterligare förtydliga våra förslag på vidare forskning:

- Vad skulle det medföra om man pratade mer öppet om sex? På vilket sätt kan man prata om sex mer öppet?
- Stämmer den bild vi fått från ungdomarna om att de inte vet vad det andra könet pratar om? Kan det appliceras på andra ungdomar också?
- Hur ska sex- och samlevnadsundervisningen utformas på bästa sätt enligt barn och ungdomar?

7 Källförteckning

7.1 Litteraturkällor

Ambjörnsson, Fanny (2004): *I en klass för sig: Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront.

Ambjörnsson, Fanny (2006): *Vad är queer*. Stockholm: Natur och Kultur.

Bauman, Zygmunt (2003): *Liquid love*. Cambridge: Polity press.

Billinger, Kajsa (2005): Fokusgrupper. I Larsson, Sam /Lilja, John /Mannheimer, Katarina (red)(2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Bäckman, Maria (2006): *Kön och känsla*. Stockholm: Makadam Förlag.

Centerwall, Eric (2000): "Kärlek känns! förstår du". Skolverket.

Connell, Robert W. (2003): *Maskuliniteter*. Daidalos.

Erling, Ann/Hwang, Philip (red)(2001): *Ungdomspsykologi: utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och Kultur.

Forsberg, Margareta (2005): *Ungdomar och sexualitet*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.

Gagnon, John H/ Simon, William (1973): *Sexual Conduct: the social sources of human sexuality*. Chicago: Aldine Publishing Company.

Hammarén, Nils & Johansson, Thomas (2002): *Könsordning eller könsoordning? Ungdomens sexuella landskap*. Kungälv: Grafikerna Livréna

Helmius, Gisela (2000): *Manus för mognad. om kärlek, sexualitet och socialisation i ungdomsåren*. Mimers Brunn Kunskapsförlaget..

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Sam (2005a): Kvalitativ metod- en introduktion. I Larsson, Sam /Lilja, John /Mannheimer, Katarina (red)(2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Sam (2005b): Teori, metod och empiri. I Larsson, Sam /Lilja, John /Mannheimer, Katarina (red)(2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Lewin, Bo (red)(1998:11): *Sex i Sverige: om sexuallivet i Sverige 1996*. Folkhälsoinstitutet. Larserics Digital Print AB.

Lilja, John (2005): Videoanalyser som metodstrategi. I Larsson, Sam /Lilja, John /Mannheimer, Katarina (red)(2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Mattson, Marcus (1991): *När fungerar samlevnadsundervisningen? Intervjuer med skolpersonal*. Socialstyrelsen. Stockholm: Norstedts Tryckeri.

Myndigheten för Skolutveckling (2005): *Hela livet – 50 år med sex- och samlevnadsundervisning*. Stockholm: Liber Distribution.

Peterson, Abby/Svensson, G Lennart/Addo, Tobias (2003): *Ungdomar i vardagens väv: en sociologisk studie av ungdomars gruppbildande i en storstadsförort*. Lund: Studentlitteratur.

Nationella kvalitetsgranskningar (1999): Skolverkets rapport nr. 180.

Skolöverstyrelsen (1956): *Handledning i sexualundervisning*.

Skolöverstyrelsen (1977): *Samlevnadsundervisning*. Stockholm: Liber Tryck.

Starrin, Bengt/Svensson, Per-Gunnar (red)(1994): *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Wibeck, Viveca (2000): *Fokusgrupper*. Lund: Studentlitteratur.

7.2 Internetkällor

Nationalencyklopedin, sökord ”sexualitet”.

http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/jsp/search/search.jsp?h_search_mode=simple&h_advanced_search=false&t_word=sexualitet&btn_search=S%F6k Hämtad 1 maj 2008

Socialstyrelsen: *HIV och AIDS i Sverige, kunskaper, attityder och beteenden hos allmänheten 1987-2007* (2008).

<http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/98BAFE2C-51CE-47B7AECB-80CDFE6781B1/9679/20081232.pdf> Hämtad 25 april 2008

Statens folkhälsoinstitut, ordlista.

http://www.fhi.se/templates/fhischoolpage_8560.aspx Hämtad 24 april 2008

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, utgivningsår 2002.

http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf Hämtad 1 maj 2008

Bilaga 1 Intervjuguide

Frågor till fokusgruppsintervjun:

Sex- och samlevnadsundervisningen

- För er på gymnasiet, hur har ni upplevt sex- och samlevnadsundervisningen på högstadiet/gymnasiet.
- Vilken bild förmedlas av skolan? Hur skulle ni vilja att skolan pratade om sexualitet?
- Stämmer det lärarna pratar om med er syn på sex- och samlevnad?
- Hur ser er idealrelation ut? Vilken bild förmedlas av skolan hur man ska leva?
- Vad är ok att prata med läraren om, upplever ni att det finns frågor som inte är ok/svåra att ta upp?

Genus

- Hur upplever ni att man pratar om killar och tjejers sexualitet? Är det några skillnader i hur man pratar?
- Är det lättare att prata om sex när det bara är tjejer eller bara killar?
- Vad tror ni tjejerna respektive killarna pratar om gällande sex?

Relationer

- Hur blir man heterosexuell?
- Hur tänker ni om på synen på sex och relationer? Kär när man har sex, kärleksideologi, KK, drömmen om den rätte?

Andra källor

- Tycker ni om att prata om sex, i vilka sammanhang och med vilka känns det ok att prata om det? Vad är inte ok? Pratar ni med era föräldrar?
- Vem känner ni er bekvämast att prata sex och samlevnad med, en lärare eller någon utifrån?
- Vart har ni lärt er det ni vet om sex?